

KÜLTÜR

İnsanlığın ortaya çıktığı andan itibaren eğitim de eş zamanlı olarak var olmuştur. Nitekim insanoğlu varlığını korumak ve geleceği şekillendirmek için eğitime gereksinim duymuştur. Eğitim, önce ailede başlar ve okul öncesinden tutun da itibaren hayatın her kademesinde yerini alır. Yani eğitim, insanın doğumundan ölüme kadar yaşam boyu devam eden bir süreçtir. İnsanoğlu sahip olduğu biyolojik, psikolojik ve sosyolojik özelliklerinin etkisiyle diğer varlıklardan farklı olarak pek çok şeye ihtiyaç duyan bir varlıktır. İnsanoğlu gereksinimlerini (fizyolojik ve toplumsal) karşılamak amacıyla üyesi olduğu toplumda hayatı boyunca, çevreye/doğaya egemen olmak için belli anlamlar, değerler, kurallar belirler ve toplum hâlinde yaşamının bir ürünü olan “kültür” denen birikimi oluşturur. Kültür; belirli bir toplumun şahsiyetini oluşturan fikirler, bilgiler, inançlar, teknik mahsulleri, davranış ve tavır tipleri sistemidir. Bir başka tanıma göre kültür, aynı birikim ve geleneği paylaşan insanların çocuklarına aktardıkları bir grup öğrenilmiş davranışlar bütünüdür. Ayrıca kültür, eğitim ilişkisi içerisinde eğitimin temel fonksiyonları arasında yer alan süreçtir. Nitekim bu süreçle bireylerin kendi kültürlerinde etkinlik kazanması hedeflenmektedir.

EĞİTİM

Eğitim kavramı, yaygın bir kullanım alanına sahip olmasına rağmen, bir eğitim tanımı yapmak oldukça zor ve karmaşık bir süreçtir. Bu durum ise eğitim üzerine sadece tek bir tanım yapmanın yeterli olamayacağını ve eğitimin birden fazla tanımının yapılmasının gerekli olduğu anlamına gelmektedir. İnsanın var olduğu günden beri süregelen bir etkinlik olan eğitimin tanımlarından bazıları şunlardır: eğitim, her kuşağın kendisini izleyecek olanlara o güne dek ulaşılmış gelişme aşamasını korumak ve mümkünse yükseltmek niteliği kazandırma amacıyla verdiği kültürdür. Ayrıca eğitim, kazanılan zihin ve becerilerin türü ve gelişen ahlaksal niteliklerin bütünüdür. Başka bir tanımda ise; insanın değerlerini bireyselliğine uygun olarak kendi tarzında, kendi vicdanında örgütlemesi için kültür vermesidir. Günümüzde eğitimin amacı bireyin bedensel, duyuşsal, düşünsel ve sosyal yeteneklerinin kendisi ve toplumu için en uygun biçimde geliştirilmesidir. Diğer bir deyişle çağdaş anlayışa göre eğitim, bedence ve ruhça sağlıklı, topluma etkin şekilde uyum sağlayabilen insanlar yetiştirmektir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra eğitimden beklenen yetenekli bireylerin oluşturduğu güçlü toplumdur. Nitekim aileye, okula ve topluma bazı sorumluluklar düşmektedir. Bu yüzden aile, okul ve toplumun bireyin eğitimi konusunda işbirliği içinde olması gerekmektedir. Aile - Okul İlişkisi Toplumsal hayatın önemli bir boyutu olarak belirli ortak hedefler ve çıkarlar çerçevesinde ortaya çıkıp gelişen örgütlü ve organize toplumsal etkileşim biçim ve oluşumlarına toplumsal kurum (müessese) denir. Aile, yüz yüze ve içten ilişkilerin en güçlü olduğu birincil gruplardandır. Bu yüzden, bireyin tutum ve değerlerinin oluşmasında birincil etkileşimi sağlaması açısından ayrı bir öneme haizdir. Ailenin temel kurumlar arasında yer almasının nedenlerinden birisi de budur. Bütün toplumsal kurumlar gibi, okul da toplumsal gereksinimlerden doğan bir kurumdur. Okul; toplumsal farklılaşma, iş bölümü ve uzmanlaşmanın mahsulüdür. Sosyolojik açıdan okul tam toplumsal bir grup, birlik, örgüt kurumdur. Okul vasıtasıyla, toplumu meydana getiren bireylerin ortak bir birikime sahip olmaları amaçlanmaktadır. Özellikle çağdaş toplumlar, kendi sosyal ve siyasal görüşleri doğrultusunda bütün çocukların okula gitmesini sağlamaya gayret etmekte ve eğitimin kapsamını genişletmektedir. Bu bakımdan, hızlı sosyal ve teknolojik değişimler, kurumsal eğitime olan gereksinimi artırmıştır. Bu noktaları dikkate aldığımızda insan yetiştirmenin en temel eğitim bölümünü oluşturan okullara gereksinim duyulmaktadır. Öğretim Eğitim süreci içinde en çok üzerinde durulan kavramlardan biri de öğretim kavramıdır. Ancak eğitim ve öğretim kavramlarının zaman zaman birbirinin yerine kullanıldığını görmekteyiz. Bu kavramlar hem manaları hem de kapsamı bakımından farklıdır. Okullarda yapılan eğitimin planlı ve programlı bir şekilde belirli bir zaman diliminde ve belirli bir mekânda gerçekleştirilen bölümüne öğretim denirken, eğitim kavramı zaman ve mekân yönünden daha kapsamlı, uzun süreli ve boyutludur. Bu yüzden eğitim, öğretim kavramını da kapsamaktadır.

FORMAL EĞİTİM

Eğitimin, biri formal diğeri informal iki yönü bulunmaktadır. Kurumsallaşmış mekânlarda bir plan ya da program dâhilinde gerçekleştirilen eğitime formal veya biçimsel eğitim denilmektedir. Formal eğitim süreci örgün ve yaygın olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi formal eğitim genel itibarıyla okullarda gerçekleştirilmektedir. Örgün Eğitim Formal eğitimin bir yönü olan örgün öğretim, belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki

bireylere, millî eğitimin hedefleri doğrultusunda hazırlanmış programlarla, okul örgütü içinde verilen eğitime denir. Bu yüzden bir ülkedeki eğitim sisteminin yapısını da belirleyen örgün eğitimidir. Eğitimin çeşitli kademeleri ve her kademe için belirlenen hedefler doğrultusunda hazırlanmış programlar, bu programları uygulayabilecek beceriye sahip bir şekilde yetiştirilmiş öğretmenler ve yöneticiler örgün eğitimin ana unsurlardır. Türk eğitim sisteminin örgün eğitim yapısı, Anayasa ve Millî Eğitim Temel Kanun'un öngördüğü şekliyle belirlenmiştir. Öğrenme Öğretme İlişkisi Öğrenme, tekrar ya da yaşantı sonucu davranışta meydana gelen oldukça devamlı bir değişiklik olarak tanımlanabilir. Bu tanımlamada öğrenme için öne çıkanlar: Öğrenmenin tekrar ya da yaşantı sonucu meydana gelen bir değişiklik olması. Bu değişikliğin oldukça devamlı olması ve hayli uzun bir süre devam etmesi. Son olarak da davranışta kalıcı bir değişiklik meydana getirmesidir. Eğitimin odak noktası insandır. İnsan eğitim ortamında hem öğrenen hem de öğretendir. Bu yönüyle öğretilme, öğrenmenin sağlanması ya da davranış değişikliği oluşturmak için çevrenin düzenlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla öğretme ve öğrenme derken aynı süreç kastedilmiş olur. Bu süreçte davranış değişmesini sağlayan dış kaynak yönüyle bakıldığında yapılan şey öğretmedir. Diğer taraftan davranışı değişen fert açısından bakıldığında gerçekleşen ise öğrenmedir. Bu yüzden bahsi geçen bu sürece öğrenme öğretme süreci de denir.

Yaygın Eğitim İnsanoğlu yaratıldığı günden itibaren varlığını korumak ve geleceği şekillendirmek için eğitim ve öğretilme ihtiyaç duymuştur. Bu eğitim şekli genel olarak tecrübe ve deneyim aktarımı şeklinde yaygın, halk ve yetişkin eğitim adıyla ilgili literatürde yerini almıştır. Nitekim formal eğitimin diğer sürecini oluşturan yaygın eğitim daha çok okul dışı, yani örgün eğitimden yararlanamamış durumda olanlara, gittikleri okullardan erken yaşta ayrılanlara ya da örgün eğitim kurumunda okumakta olanlara ve meslek dallarında yeterli bilgi ve beceriye sahip olmak isteyenlere sağlanan eğitimidir. Halk Eğitimi Formal eğitim sürecinde yer alan ve yaygın eğitim kapsamına giren halk eğitimi; zorunlu öğretilme çağının dışında olan okula gitmeyen kimselerin, yaşamlarının herhangi bir aşamasında duyacakları öğrenme ihtiyaçlarını ve ilgiyi doyumak üzere planlanan faaliyetleri ve programları kapsamaktadır. Halk eğitimi genellikle on beş ya da daha ileri yaşta olup normal okul ve üniversite sisteminin dışında bulunan kimselerin yararına sunulan ve gereksinimlere göre düzenlenen eğitimidir.

Örgün eğitim dışında yapılan etkinliklerin büyük kısmı halk eğitim merkezlerinde verilmektedir. Bu merkezlerde genel itibarıyla her yaş seviyesindeki fertler için okuma yazma kursları, meslek edinme kursları verilmektedir. Ayrıca sosyokültürel etkinlikler de yapılmaktadır. Bu bireyler halk eğitimi ile mesleğinde ilerleyebilecekleri gibi yaptıkları çalışmaların kalitesini de artırırlar. Halk eğitimi bireylerin boş zamanlarını değerlendirmeleri için de önemlidir. Hizmet İçi Eğitim Yaygın eğitimin bir bölümünü de hizmet içi eğitim oluşturmaktadır. Hizmet içi eğitim özel ve tüzel kişilere ait olan iş yerlerinde, belli bir maaş ya da ücret karşılığında işe alınmış bireylerin görevleriyle ilgili bilgi, beceri ve tutum kazanmalarına yardımcı olmak amacıyla yapılan eğitimidir. Bu yüzden herhangi bir mesleğe başlamak için gerekli ön eğitime sahip olan kişiler, mesleklerini sürdürebilmek ve meslekte ilerleyebilmek için o alandaki değişme ve gelişmeleri takip etmek durumundadırlar. Örneğin Millî Eğitim Bakanlığının öğretmen ataması yaparken millî menfaatleri göz önünde bulundurarak farklı kaynaklardan öğretmen teminine gitmesi, hizmet içi eğitimi, eğitim alanında zorunlu hâle getirmiştir.

Uzaktan Eğitim Uzaktan eğitim, eğitim teknolojileri ve uzaktan eğitim kanalları vasıtasıyla, eğitici ve öğreticilerin fiziksel olarak birbirinden ayrı bir ortamda gerçekleşen, eğitim ve öğretimi ülkenin her yerine, her bireyine ulaştırabilen eğitimidir. Uzaktan eğitim için kullanılacak materyaller radyo, video, televizyon, bilgisayar gibi araçlardır.

Uzaktan eğitim pek çok ülke de olduğu gibi ülkemizde de uzun yıllardan beri yapılmaktadır. Birey yaşantısı sonucunda gelişigüzel kültürlenme ile karşı karşıya gelebilir. Bu gelişigüzel kültürlenme sonucunda bireyin davranışlarında değişim meydana gelebilmektedir. Bireyin davranışlarındaki bu değişim düzenlenmiş yaşantılar sonucunda olmayıp, sadece bireyin öğrenme kastına dayanmış olabilir. Bunun sonucunda gerçekleşmiş olan eğitime 'doğal eğitim' ya da 'informal eğitim' denir. Informal eğitim, hayat içinde kendiliğinden olan bir süreçtir. Bu eğitim insanların sokakta, evde, iş yerlerinde kısacası yaşamın içinde rastgele bir şekilde öğrendikleri bilgileri kapsamaktadır. Bu tür öğrenmeler kurumlar, aile, sokak, işyeri, kitle iletişim araçları, sosyal alanlar, okullar ve bireyin diğer bireylerle etkileşime girdiği her türlü yerlerde olabilir.

EĞİTİMİN SOSYOLOJİSİNİN KAPSAMI

Eğitim, yaşam boyu süren bir süreçtir. Bireyin ailede başlayan eğitim süreci diğer kurumlarda eğitim ve öğretim boyutuyla da devam etmektedir. Eğitim, bireyin fiziksel, bilişsel ve duyuşsal gelişimini sağlar. İçinde yaşadığı topluma ve çevreye uyumunu sağlayacak bilgi ve donanımı kazandırır. Ayrıca toplumun istenilen insan modelini ve iş gücünü yetiştirir. Eğitim sosyolojisi ise, eğitim kurumlarını ve süreçlerini bilimsel yöntemlerle araştırır. Eğitim ile kurumlar, sistemler ve süreçler arasındaki ilişkiyi inceler. Yine bireyin eğitimle elde ettiği toplumsal statüler, roller, gruplar ve sınıflar arasındaki karşılıklı ilişkiyi ve etkileşimi sorgular.

EĞİTİMİN SOSYOLOJİSİNİN BOYUTLARI

Eğitim sosyolojisi eğitimi formel-enformel boyutta ve makro ve mikro düzlemde ele alır. Formel eğitim eğitimin kurumsal süreç ve dinamiklerini araştırır. Kurumsal ve profesyonel boyutta okullaşma süreçleri bağlamında okul öncesi-anaokulundan üniversiteye ve diğer kurumlarda yürütülen eğitim faaliyet ve politikaları değerlendirir. Okullaşma ve eğitim politikaları eğitimin makro boyutunu oluştururken, okul süreçleri ise, mikro analizle ele alınır. Eğitim politikaları temelde yetiştirilmek istenen insan modelini ve iş gücünün niteliğini belirler. Formel eğitim eğitimin yapısal niteliği yönetim, finansman, öğretmen yetiştirme, ders materyalleri, öğretme ortam ve süreçlerinden oluşur. Enformel eğitim ise, evde ve gündelik yaşamda öğrendiklerimizi içerir. Hayata uyum sağlamamızı ve sosyalleşmemizi sağlayan enformel eğitim, yaşam boyu eğitimin en temel biçimidir.

EĞİTİM SOSYOLOJİSİNDE YAKLAŞIMLARA GÖRE EĞİTİMİN İŞLEVLERİ

Sosyoloji eğitime ilişkin konu, alan ve politikaları farklı teoriler ve bakış açılarıyla ele alır ve analiz eder. Eğitimi bir kurumsal yapı ve sistem olarak gören yapısal işlevselci yaklaşımda eğitim, toplumsal sistemin işlevsel bir alt ögesi olarak görülür. Eğitimin en temel işlevi ise, bilgi aktarımı yapmak ve bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasıdır. Eğitim yoluyla bireylere kuşaklar arası bilgi aktarımı yapılır. Eğitim kurumunda, okullarda, sosyalleşen bireyler, toplumda ihtiyaç duydukları bilgi, beceri ve donanıma sahip olurlar. Bir başka ifadeyle eğitimin temel ve açık işlevi, bireyleri her gün değişen ve gelişen toplumsal yapıya uyarlamaktır. Bireylerin belirli toplumsal rolleri yerine getirmeleri için gereken bilgi ve donanımı sağlamaktır. Ayrıca eğitim bireyleri meslek sahibi yaparak, gelecekteki rollerine de hazırlar. Eğitimin ekonomik boyutta ise, ülkenin gelirinin artması, sağlıklı bir toplum yaratılması, yoksulluk ve işsizliğin azaltılması, sosyal refahın artması ve suç oranlarının düşmesi gibi etkileri vardır. Çağdaş toplumlarda ise, eğitimi üç temel işlevi öne çıkar. İlki bireylere gereken bilişsel beceri ve normlar kazandırır. İkincisi fırsat eşitliğinin yaratılması, yani bireylerin toplumsal kökenlerine bakmaksızın, bireylerin yetenek ve becerileri doğrultusunda fırsat eşitliğinin gerçekleşmesidir. Üçüncüsü gün geçtikçe değişen ekonomik koşullar karşısında toplumsal sürekliliğin sağlanması için yeni durumlara uyum sağlayacak bireyler yaratmaktır. Eğitimin gizil işlevleri de söz konusudur. Bunlar arasında arkadaşlık, eş seçme-bulma, sosyal çevre edinme, koruma, huzurlu bir ortam sağlama, çocuk bakıcılığı ve işsizliği geciktirme gibi işlevleri de vardır. Eğitimin yapısal, özellikle kapitalist toplumsal değişim sürecinde gören çatışmacılar ve eleştirel kuramcılar ise, eğitimin niteliğinin önemli olduğuna dikkat çekerler. Eğitimin makro sosyolojik boyutuna ve sorunlarına odaklanırlar. Kapitalist toplumlardaki eğitim sistemi, özellikle öğretim boyutuyla okulda, öğretmenlerin cinsiyet, milliyet, ırk, sınıf ve etnik temelde toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri çoğu kez gizil müfredat yoluyla yeniden üretir. Çünkü eğitim kurumları kapitalist toplumsal yapıda toplumsal kontrol ve iktidar elde etme aracı olarak işlev görür. Okullar egemen kültürü aktarır. Verili bir formasyon içinde bilgiyi aşılar. Eğitim, okullar, kapitalist toplumda var olan, hiyerarşik toplumsal statüler ve rollerin korunmasına yönelik değerler sistemini ve normları herkese benimseterek, sınıfsal yapıyı ve ilişkileri korur. Eğitim kapitalist toplumlarda egemen sınıfın değerlerini yeniden üreten bir kurum olarak ideolojik işlev görür. Bu nedenle eğitim kurumu kültürel ve ekonomik olduğu kadar politik niteliklidir. Bireyin eğitim yoluyla güçlenebilmesi için eğitimin niteliğinin fırsat eşitliğini geliştiren, demokratik, bilimsel ve eleştirel olması gerekir. Oysa modern toplumun eğitim sistemi öğrenciyi öğrenme sürecinin öznesi olmaktan çıkarır ve onu nesneleştirir. Özgürleştirici olmayan eğitim sistemi, itaatkâr bireyi yetiştirmek ister. Bu nedenle modern toplumlarda eğitimin demokratikleşmesi ve yaygınlaşması gerekir. Eğitim, sadece bilgi aktarımı ve bir bütünleşme sorunu değildir. Eğitimde önemli olan kimin kimi yetiştireceği, nerede yapıldığı, ne tür bilgilerin öğretildiğidir. Bu da eğitimin demokratikleşmesine bağlıdır. Çünkü demokratik eğitim; eşitliği, bireysel ve toplumsal hakları ve

eleştirel düşünceyi temel alır.

EĞİTİMİN GENİŞLEYEN ALANI

Modern sanayi toplumuyla birlikte eğitim kurumunun merkezi önem kazanması günümüzde değişen toplumsal yapı ve ilişkiler içinde eğitim sosyolojisinin alanını ve kapsamını oldukça genişletmiştir. Artık eğitim sosyolojisi kapsamında makro boyutta eğitim kuram ve politikalarının toplumsal kaynakları eğitimin sosyolojisinin odağında tartışılmaktadır. Eğitim kurumunun ve eğitim sisteminin yapısı ve değişen dinamikleri eğitimin bir sosyal ve politik mesele olarak görülmektedir. Eğitimin aile, nüfus, ekonomi, siyaset, hukuk ve iletişim gibi diğer toplumsal yapılarla olan ilişkisi sorgulanmaktadır. Benzer biçimde eğitimin ve öğretimin mekânsal, politik, sınıfsal ve cinsiyet boyutları toplumsal eşitsizliklerin belirleyici dinamikleri arasında yer alır. Mikro boyutta ise, günümüzde eğitim-öğretim faaliyetlerinde çevresel etkilerin rolü, okul sistemi ve süreçlerinde bilgi teknolojileri vasıtasıyla daha da artmaktadır.

EĞİTİM SOSYOLOJİSİNE KATKI SAĞLAYAN DÜŞÜNÜRLER

Modern toplumda eğitimin konusu ve alanın belirlenmesinde J. Dewey'in, E. Durkheim'in ve M. Weber'in katkıları oldukça önemlidir. Eğitim sosyolojisinin dönüşümünde ve demokratikleşme sürecinde ise, eleştirel eğitim pedagojisinin ve düşünürlerinin rolü büyüktür. Bu alanda özellikle Freire ve Apple öne çıkan düşünürlerdir.

ÜNİTENİN TEMEL AMAÇLARI

Bu ünitenin temel amaçları şunlardır:

- Sosyolojik yaklaşım kavramını tanımlamak ve anlamını öğrenmek
- Sosyolojik yaklaşımları sınıflandırmak
- Sosyolojik yaklaşımların temel özelliklerini bilmek
- Yapısal işlevsel, çatışmacı, yorumlayıcı, feminist ve postmodernist yaklaşımların temel sayılıtlarını, kavramlarını ve temsilcilerini öğrenmek
- Sosyolojik yaklaşımları eleştirebilmek
- Temel sosyolojik yaklaşımlar çerçevesinde eğitimi ve eğitim sorunlarını açıklamak ve anlamak
- Eğitimle ilgili analizlerin sosyolojik yaklaşımlara göre değişebildiğini kavramak

TEMEL KAVRAMLAR

Sosyal Bağlam Burada “sosyal bağlam” olarak ifade ettiğimiz gerçeklik en genel anlamda toplumdur. Toplum ise, insan etkileşimini, grupları, kurumları, örgütleri ve yapıları içeren karmaşık ve büyük bir gerçekliktir. Toplumun içeriğini oluşturan tüm bu öğeler eylemlerimizi şekillendirir; amaçlarıyla, değerleriyle ve işleyiş düzenleriyle bizi etkiler. Örneğin; aile, hastane, okul, medya gibi. Bu etki çoğu durumda bizim için ortak amaç, değer ve hedefler şekline ortaya çıkar. Bazı durumlarda toplumu oluşturan öğelerle çatışma durumuna düşebiliriz. Sosyolojik Yaklaşım Sosyolojide, sosyalin veya en genel anlamda toplumun nasıl bir varlık olduğu, nasıl işlediği, nasıl bir düzene sahip olduğu ve nasıl değiştiği gibi sorulara temel düzeyde açıklamalarda bulunan, sosyologlara topluma yönelik bakış açısı sağlayan en genel açıklamalara “yaklaşım” denilmektedir. Sosyolojik yaklaşımlar belirli ön kabullerden, sayılıtlardan hareketle bilgi kaynağının işleyiş düzeni hakkında bize en güçlü düzeyde tutarlı açıklamalar sağlar. Eğitim Sosyolojisi Eğitim sosyolojisi sosyolojinin bir uzmanlık alanı veya alt disiplini olarak tanımlanır. Eğitimle ilgili olgu ve süreçleri sosyal birbağlam içerisinde ele alıp açıklamaya çalışan eğitim sosyolojisi, genel sosyolojinin kavram, model, paradigma ve yaklaşımlarından yararlanır. Çünkü eğitim dâhil, hiçbir kurum, yapı, süreç, olgu sosyal bağlamdan ve bu bağlamın; ne olduğu, nasıl işlediği ve nasıl değiştiğiyle ilgili temel bilgi, açıklama ve yaklaşımlardan bağımsız değildir. Yapısal İşlevselcilik Yapısal işlevselci yaklaşım sosyolojideki temel yaklaşımların en eski ve yaygın olanıdır. 19. yüzyılda sosyolojinin kurulmasına ve gelişmesine katkıda bulunan başta Comte, Spencer ve Durkheim olmak üzere birçok sosyoloğun benimsediği, geliştirdiği ve sosyolojik çözümlemede kullandığı bir yaklaşımdır. Yapısal İşlevselcilik toplumu birbiriyle bağlantılı unsurlardan oluşan bir bütün olarak ele alan ve unsurların ilişkilerine ve işlevlerine odaklanan bir yaklaşımdır. Yapısal işlevselciliğin en önemli temsilcileri arasında Comte, Spencer, Durkheim, Parsons, Merton, Davis ve Moore yer alır. Yapısal işlevselciliğe göre eğitim sosyal bir kurumdur. Eğitim bir kurum olarak, toplumu oluşturan aile, din, ahlak, ekonomi, siyaset ve hukuk gibi diğer kurumlarla ilişkilidir. Örneğin eğitim kurum olarak birtakım sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik değerler çerçevesinde örgütlenir. Eğitimi düzenleyen yasa, yönetmelik, yönerge gibi resmi kuralların yanı sıra, gelenek, örf ve adet gibi resmi olmayan kurallar da vardır. Eğitim kurumu içerisinde öğretmen, öğrenci, okul yöneticisi, müfettiş gibi roller ve bu rollerle ilgili statüler yer alır. Eğitimsel işlevler bu değer, norm, statü ve roller çerçevesinde gerçekleştirilir. Eğitimi yapısal işlevsel bir yaklaşımla ele alan ve araştırmalarını bu yönde yapan sosyologlar bazı noktalarda önemli eleştiriler almışlardır. Bunların başında, yapısal işlevselcilerin insanlar arasındaki benzerlikler üzerinde aşırı derecede durmaları ve karmaşık, çoğulcu toplumlarda var olan çıkarlar, değerler ve inançlar arasındaki farklılıkları bilmezden geldikleri veya ihmal ettikleri eleştirisi gelir. Diğer bir eleştiriye, bu yaklaşımın aşırı iyimserliğine yöneliktir. Yapısal işlevselciler, özellikle Durkheim’da görüldüğü gibi, eğitimin işlevleri konusunda oldukça iyimserdirler. Çatışmacı Yaklaşım Çatışmacı yaklaşım, bireyler ve gruplar arasındaki düzensizlikler, anlaşmazlıklar, açık düşmanlıklar ve sistemdeki parçalar arasındaki uyum azlığı ya da yetersizlikleri üzerinde yoğunlaşır. Bu yaklaşım, toplumda güç ve kaynaklar üzerinde bunları elde etmeye yönelik çatışmaya dayalı bir mücadele olduğunu ileri sürer. Toplumu oluşturan gruplar arasında eşitsizlikler vardır. Çatışmacı yaklaşımın temelleri Marx, Simmel ve Weber’in çalışmalarına dayanır (Coser vd., 1985: 17). Özellikle Marks’ın sınıf çatışması kuramı bu yaklaşımın ana eksenini oluşturur. Çatışmacı yaklaşım eğitimi yukarıda ifade edilen düşüncelerden hareketle çözümler. Çatışmacı yaklaşımın kurucusu Marks, eğitimin sınıfsal bölünmeleri ve çatışmaları ifade ettiğini söyler. Marks’a göre eğitim toplumdaki mülkiyet ve

dağılım düzeninin bir yansımasıdır. Eğitim; ahlak, hukuk, sanat gibi, toplumun temel yapısı olan alt yapının belirlediği, bir üst yapı kurumudur ve amacı toplumsal eşitsizliği hâkim sınıfın çıkarına sürdürmektir. Çatışmacı yaklaşım eğitimde oldukça etkili olmuş çağdaş bir bakış açısı oluşturur. Bu bağlamda eğitimle ilgili birçok konu ve sorunun açıklanmasında oldukça etkilidir. ABD’de, Fransa’da, İngiltere’de, Güney Amerika ülkelerinde bu yaklaşımdan hareketle eğitimi inceleyen ve araştıran birçok sosyolog ve düşünür bulunmaktadır.

Bunlardan bazıları şunlardır: ABD’de S. Bowles ve H. Gintis, Fransa’da L. Althusser, İtalya’da A. Gramsci, Brezilya’da Paulo Freire, İngiltere’de S. Hall ve R. Milliband. Çatışmacı yaklaşım içerisinde önemli bir çeşitlilik barındırır. Bunlardan birisi, Bowles ve Gintis ile Althusser’in önemli temsilcileri arasında yer aldığı “Yeni Marksçı Görüş” (Neo-Marksist Yaklaşım)’tür. Diğeri ise ABD’li sosyolog R. Collins’in çatışma kuramıdır. Çatışmacı gelenek, özellikle eğitimde bireyi, mikro ölçekle gruplarda yaşanan etkileşim süreçlerini ihmal etmekte eleştirmektedir. Yorumcu Yaklaşım Bu yaklaşıma göre insan bütünüyle olmasa da önemli derecede özgür bir varlıktır. Tamamıyla sosyalleşmenin bir ürünü değildir. İnsan dinamik, yaratıcı, etkin ve özgür bir varoluşa sahiptir. Yorumcu sosyoloji Cooley, Thomas ve Mead gibi Amerikalı toplum bilimcilerin çalışmalarından türemiş ve Amerikan düşüncesinin toplum bilime en önemli katkısı olarak değerlendirilmiştir. Yorumcu yaklaşım özellikle okula; okul içinde, derslikte olup bitenlere ve öğretim programlarına büyük bir ilgi göstermiş ve araştırma konularını genellikle bu alanlardan seçmiştir. İfade edilen bu konular eğitimdeki mikro süreçler olarak adlandırılır ve bilginin sosyal inşasına yöneliktir. Bu bağlamda, yorumcu yaklaşım içerisinde yer alan etkileşimciler, çatışma içinde olan öğretmen ve öğrenci ilişkilerine bakarlar. Sınıf bir tartışma ortamı olarak ele alınır. Fenomenologlar ise insan bilinçliliği üzerinde dururlar. Önemli katkılarına rağmen yorumcu yaklaşım eleştirilere de maruz kalmıştır. Bu konudaki en önemli eleştiri yorumcuların üzerinde durdukları “insan etkileşimleri” konusundadır. Haralambos, yorumculara yönelik bu eleştiriyi “insan etkileşimini hava boşluğunda inceleme” olarak ifade eder. Feminist Yaklaşım Feminist yaklaşımın odağını cinsler arası, yani erkek ve kadın arasındaki eşitsizlikler oluşturur. Bu yaklaşıma göre, toplumda kadınlar ile erkekler arasında eşitsizlikler vardır. Bu eşitsizlikler, siyasi, ekonomik, kültürel, eğitimsel birçok alanda görülmektedir.

Feminizmin önemli temsilcilerinden bazıları ise şunlardır: Jane Adams, Marianne Weber, Carol Gilligan, Simon De Beauvoir, Judith Butler, Cessie Bernard, Patricia Hill Collins. Feminist yaklaşımın eğitim sosyolojisi alanında son dönemlerde önemli gelişmeler kaydettiği görülmektedir. Bu yaklaşım eğitim alanında kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklere odaklanır. Eğitimde cinsler arası eşitsizlik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve fırsat eşitsizliği olduğunu vurgulayarak bu eşitsizlikleri açıklamak ve değiştirmek ister. Eğitime feminist yaklaşım çerçevesinde bakanlar eğitimde cinsiyetçilik, ders kitaplarında kadınlarla ilgili olumsuz kalıp yargılar, eğitimde gizli müfredat ve toplumsal cinsiyet, eğitimde fırsat eşitliği ve kadın, öğretmen beklentisi ve toplumsal cinsiyet, eğitimde başarı ve cinsiyet gibi konularda dikkate değer araştırmalar yapmışlardır. Postmodern Yaklaşım Postmodernizm, sözcük olarak “modern sonrası” anlamına gelir. Postmodernizmin en temel iddiası modern çağın bittiği, yeni bir çağ veya dönemin başladığıdır. Buna göre; modern dönem ve onun dayandığı ilke, anlayış ve yaklaşımlar aşılmıştır. Postmodernistlere göre yapıların hâkim olduğu bir dünyada değil, tam aksine parçalanmışlıkların, artan çeşitliliğin ve istikrarsızlıkların egemen olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Postmodern eğitim yaklaşımı, Lyotard, Derrida, Foucault gibi önemli düşünür ve kuramcılarının düşüncelerinde de gözlemlenmektedir. Örneğin Lyotard’a göre yakın gelecekte bilgi artık gençlere bütün bir blok (en bloc) olarak bir kez ve bütün zamanlar için değil, yetişkinlerin mesleki eğitimlerinin ve süre gelen talim ve terbiyelerinin bir bölümü olarak, listeleme (a la carte) servisi yoluyla sunulacaktır. Amaç becerileri ve yükselme şanslarını arttırmaktır. Lyotard’a göre öğrenme bilgisayar diline dönüştürülebilecek geleneksel öğretmenin yerine hafıza bankaları geçebilecektir. Böylece, öğretim geleneksel hafıza bankalarına bağlı makineler emanet edilecek, bilgisayarlı veri bankaları öğrencilerin hizmetine sunulabilecektir. Postmodernizm eğitim alanında da dikkat çekmektedir. Postmodernizmin standart bir eğitim anlayışı olduğunu söylemek de pek mümkün görünmemektedir. Olsa olsa eğitim felsefesi noktasında temel ve genel özelliklerinden çıkartılabilecek birtakım farklı duruşlar ve tutumların varlığından söz edilebilir. Postmodernizmin eğitim konusundaki yaklaşımı iki başlık altında değerlendirilebilir. Bunlardan birisi, postmodernizmin genelde eğitimi ve modern eğitimi olumsuzlayan eleştirisi, diğeri ise eğitime yönelik farklı alternatifler sunması.

SONUÇ

Eğitimi, eğitimle ilgili olgu, süreç ve sorunları açıklama ve anlamada temel sosyolojik yaklaşımlar bizlere ilginç bakış açıları sunabilmektedirler. Bu temel yaklaşımlar ele alınan konu ve problem bağlamında etkili olarak kullanabilmek eğitim sosyolojisi öğrencisi için oldukça önemli ve değerlidir.

EĞİTİM VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu özelliğinden dolayı o, toplumdan ayrı, temel ve sosyal ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilen bir varlık olarak düşünülemez. İnsan, bir değerinin varlığına daima ihtiyaç duyan ve dolayısıyla yaşamı diğerleriyle birlikteliği sonucu anlam kazanan bir varlıktır. Bu birlikteliğin ifadesi olan sosyal yaşam ortak bir kültürün de ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Birlikte yaşam sonucu oluşan ve insanın yapıp ettiği her şeyi ifade eden bu yapıyı varlığını devam ettirme adına sonraki kuşaklara aktarması gerekliliği ise kaçınılmaz bir durumdur. İşte bu noktada toplum söz konusu aktarımı sağlayacak kurum olarak eğitimi üretmiştir. Eğitim, bireyin sosyal değerlere ve yaşam tarzına sağlıklı bir şekilde uyum sağlamasına yardım eden bir süreç olarak ifade edilebilir. Bireyin uyum sağlaması gereken bu değerlerin ise kazanılması istenen değerler ve gerçek değerler olmak üzere iki düzeyde düşünülmesi gerekir. Eğitim, toplum dinamiklerini, sosyal kurumları geliştirmekten sorumlu, bir kuşaktan diğerine sürekli devredilen ve bilimsel tutum isteyen bir çeşit toplum mühendisliğidir. Kültür, bir toplumun maddi ve maddi olmayan değerlerinin bir bütünü olarak tanımlandığında; okul, çocukları ve gençleri eğiterek onlara bu değerleri kazandırma görevini üstlenen bir yapı olarak ortaya çıkar. Böylece eğitim, okul aracılığıyla, toplumun kültürel değerlerini genç kuşaklara aktarır. Bu anlamda eğitim, ulusal kültürün koruyucusu, kuşaklararası aktarıcısı, yaşatıcısı ve geliştiricisi olarak belirir. O, kültürden hem etkilenen hem de onu etkileyen bir özelliğe sahiptir. Eğitim ile kültür arasındaki ilişkiye bakıldığında, eğitimin toplumun bütünlüğünü, sürekliliğini sağladığı ve sosyal gelişim sürecinde topluma yeni biçimler, yeni buluşlar, yeni zenginliklerle katkıda bulunduğu görülür. Sonuç olarak toplum, kültür mirasını biriktirme, koruma, aktarma ve değiştirme işlevlerini eğitim aracılığıyla gerçekleştirir.

KÜLTÜR NEDİR?

Şimdiye kadar kültür konusunda yapılan tanımların en tanınmış ünlü antropolog Edward B. Tylor'a aittir. O kültürü bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetler ve toplumun bir üyesi olarak insanoğlu tarafından kazanılmış olan diğer alışkanlık ve yetenekleri de kapsayan karmaşık bir bütün olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre kültür, sosyalleşme süreciyle öğrenilen ve toplumun bireyleri tarafından paylaşılan her şeyi içermektedir. Öte yandan E. Chinoy kültürü, bireylerin, toplumun üyeleri olarak öğrendikleri, edimde buldukları bir yaşam biçimi, düşünce tarzı şeklinde tanımlarken, Gittler ise, kültürün insanın yarattığı yaşam biçimi olduğunu söyleyerek, onun çeşitli toplumların yaşam tarzları arasındaki farklılıkların açıklanmasındaki öneminin altını çizmektedir. Tanımlardan anlaşılması gereken şey kültürle ilgili kapsayıcı bir tanım yapılmasının zor olduğudur. Ancak, tüm tanımların ortak noktası, kültürün en temel elemanının, toplum tarafından kabul edilmiş değerler ve yargılar dizisi olduğudur. Bu değerler ve kabuller dizisi, neyin doğru neyin yanlış, neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleyerek toplumun tutum ve davranışlarını etkilemekte ve belirlemektedir. Bu bağlamda gözle görünür birey davranışının, çoğu zaman çok daha derindeki değer, yargı ya da inançların etkisi altında olduğunu söylemek gerekir. Kültürün Öğeleri Kültürün öğelerinden ilki değerlerdir. Değerler, bireylerin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve sosyal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar. Bir toplumun yaşamında, her şey değerlere göreli olarak algılanır ve diğerleriyle karşılaştırılır. Bireyler, içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültürün değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Dolayısıyla değerler, amaçlarımızı ve davranışlarımızı belirlemede bize neyin doğru, neyin yanlış olduğunu söyleyen standartlardır. Diğer bir değer çeşidi ise inançlardır. İnsanlar kendilerini evren ve birbirleriyle ilişkilendiren ve bir olayı başka bir olaya, geçmişi bugüne bağlayan temel öncülleri ifade eden karmaşık zihinsel iman ve imgelem ağları örerler. Zaman ve mekân algımız, kendi davranışlarımıza ve başkalarının davranışlarına ilişkin görüşlerimiz ve dünyanın nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğine ilişkin kavrayışlarımız açısından inançlar temel bir öneme sahiptir. Bir diğer değer çeşidi ise sembollerdir. Tüm canlılar gibi, insanlar da çevreyi algılayabilmek için duyularını kullanır, ancak diğer canlılardan farklı olarak dünyaya anlam vermeye de çalışır. İnsan, bu anlam verme sürecinde dünyadaki öğeleri dönüştürür, semboller üretir. Sembol üretme yeteneğinden dolayı ise insan, bilgi üretme, biriktirme, ürettiği bu bilgilere yeni bilgiler ekleme ve birbirlerine ve sonraki kuşaklara aktarma gibi bir özelliğe de sahip olmaktadır. İnsan, sembol sayesinde dünyayı anlamlı kılar ve hayatın anlamını sembolle yakalar. Bu açıdan insan zihni adeta sembol üreten bir fabrika gibi düşünülebilir. Bahsedilmesi gereken bir diğer değer çeşidi ise dildir. Kültürün aynası olarak

nitelendirilen konuşma ya da dil, insan türünün başlıca özelliğidir. İnsanlar arasındaki temel ve en güçlü iletişim aracı olan dil, insan türüne özgü bir olgu olarak kabul edilir. Kültür, onu oluşturan ve koruyan başlıca araç olan dil yardımıyla iletilir. Norm ise diğer bir değer çeşididir. Norm, belirli bir grupta veya toplumda standartlaşmış yol gösterici ve idare edici davranış şekilleridir. Bireylerin davranışlarının başkaları tarafından nasıl değerlendirileceğinin rehberidir. Dolayısıyla, toplum üyelerini belirli olaylar karşısında belirli tarzda davranmaya zorlayan kurallardır. Normlar, akılda tutulan ve insanların tavır ve hareketlerine sınırlar koyan standartlar, soyut örneklerdir.

KÜLTÜREL SÜREÇLER

Kültürün toplumsal hayatta varlığını sürdürmesine ve süreç içerisinde değişmesine etki eden kültür zeminli birtakım faktörler ya da süreçler söz konusudur. Bunlar şöyle belirtilebilir: Kültürleme İnsanoğlunun doğumdan ölüme kadar toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesidir. Dolayısıyla, söz konusu bu süreç en geniş anlamıyla eğitim olarak adlandırılabilir. Kültürlenme Alt-kültürlerden ya da farklı kültürlerden gelen bireylerin birbirlerini etkilemesi sonucu yeni bir yapının oluşması olarak tanımlanabilir. Başka bir ifadeyle, hem başka bir kültürden alma hem de kültür verme, öz kültürünü yitirme olgusunu birlikte ifade eden bir süreçtir. Kültürleşme Kültürleşme, kültürel yayılma süreciyle gelen maddi ve manevi öğelerle, başka kültürden insan ve grupların, belli bir kültüre girmesi ve karşılıklı etkileşim sonucu her ikisinin de değişmesi durumudur.

EĞİTİM VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Kültür genel olarak, bir toplumun sahip olduğu dil, din, ahlak ve sanat gibi manevi değerlerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. Kültür, toplum hâlinde yaşamının bir ürünü olarak ortaya çıkar. Kültür, bir taraftan sosyal hayatı düzenlerken, diğer taraftan da yönlendirmektedir. Toplumun geleneksel değerlerini devam ettirebilmesi, diğer bir ifadeyle sosyal düzenin sağlanabilmesi için, kültürel değerlerin sürekli olarak yeni nesillere kazandırılması gerekmektedir. Kültürün yeni kuşaklara aktarılması, kültürel birikimin ileriye doğru sürmesi için eşsiz bir katkı sağlar. Kültür aktarıcılığı olmasaydı, insanlar doğa karşısındaki mücadeleleri içinde edinmiş oldukları bilgi ve becerileri her seferinde yeniden öğrenmek zorunda kalacaklardı.

EĞİTİMİN KÜLTÜREL İŞLEVLERİ

Toplumsal hayatın içerisinde eğitimin birtakım kültürel işlevleri bulunmaktadır.

Bu işlevler şunlardır:

Dil Bilinci Kazandırma: Eğitimin işlevi, bireyleri duygu ve düşüncelerini eksiksiz karşısındakine aktarabilecek yeterliğe taşımaktır.

Okulun görevi resmî dili öğretmek ve öğrencilerde dil hazinesini geliştirmektir. Dil, iletişim ve etkileşim, birbirlerinden ayıramayacak bir bütünlük gösterir. Okul, bireyi topluma uyumlu hâle getirmek zorundadır. Topluma uyum sağlamada ilk ve en önemli faktör, bireyin- çoğunluğun konuştuğu dili eksiksiz konuşmasıdır. Eğitimin görevi bireyleri kendilerini ifade edebilecek dil yeterliliği ile donatmaktır.

Normlara ve Değerlere Saygılı Bireyler Yetiştirme: İnsanlar sosyal çevreleriyle etkileşimleri sonucu birtakım değerler oluşturur. Toplum içerisindeki kurumlar norm ve değerlere göre oluşturulur. Birey, kültürüne özgün her sosyal kurumun özelliklerini eğitim yoluyla edinir. Eğitim, bireyi kültürleme, kültürleşme ve kültürlenme yoluyla içinde bulunduğu toplumun özgün bir üyesi hâline getirir. Bireyde Hoşgörüyü ve Empatik Yaklaşımı Geliştirme Bireyde, birey kimliğinin oluşmasında eğitimin önemli rolü vardır. Birey ben kimim sorusuna bir karşılık bulabilmelidir. Bulduğu karşılık onu tatmin etmeli ve kendi ile barışık bir süreç içinde yaşamalıdır. Toplumda ben-kimliğinin oluşmasında eğitim önemli roller üstlenir. Bu bağlamda okullara, sosyal ilişkileri düzenlemede önemli görevler düşmektedir. Bireyin Kendini Tanımasını Sağlama Eğitimin temel işlevlerinden biri de bireye kendisi hakkında yeteri kadar bilgi akışını sağlayarak onun kişilik gelişimine yardımcı olmaktır. Birey kendi yaşantıları yoluyla kendi zihninde kendisi için bir dünya kurar. Kurduğu dünyada kendi potansiyel gücü ve yeteneklerinin ötesinde bir algılama içine girmemesi için bireyin kendi yeteneklerinin sınırını görmesini sağlayacak yaşantıların sunulması gerekir. Bireyde Düşünme Yapısını Disipline Etme Bilişsel yapının disipline edilebilmesi için uyarıların belli sorgulama basamakları içinde sunulması gerekir. Zihnin disipline edilmesi uyarıların bilişsel standartlara uygun sunumunu gerektirir. Ortaya çıkan problemlerde mevcut durum ve olabilecek durum arasındaki problemin yansımalar şeklinde sunulması, bireyde sorgulama, analiz etme ve sentezleme yeteneği geliştirilerek bireylerin düşünme biçimleri disipline edilebilir. Bu ise eleştirel düşünme eğitimi verilerek gerçekleştirilebilir. Bireylere Teknolojiyi Kullanma Yatkınlığını Kazandırma Günümüz eğitiminin alt yapısını teknoloji kullanımı oluşturmaktadır. Çünkü teknoloji, süreci kolaylaştırmakta ve hızlandırmakta en önemli araçtır. Kültürün tanıtılması, aktarılması sürecinde kültürle yakın ilişki içerisinde bulunan teknoloji, toplumların vazgeçilmez araçlarından biridir. Bu bağlamda teknolojiden yararlanmaya yönelik sosyal yaklaşımlar, teknolojik yenilikler, yetişkinler kadar yeni kuşaklar için de vazgeçilmez bir ihtiyaçtır. Eğitimin işlevi bu ihtiyacı günün şartlarına uygun bir şekilde karşılamaktır. Bilime ve Sanata Gereken Değeri Verme Birey bir bütün olarak ele alındığında bireyin zihinsel yeterliklerini, yeteneklerini, ilgilerini, becerilerini ve duygularını dışa yansıtmasında diğer disiplin alanları kadar sanatın önemli

bir yeri olduđu görülür. Sanat bir Őekilde bireyin kendini ifade etmesinin ve ić dünyasını yansıtmasının bir yoludur. Eđitimin iŐlevi bireyi bir bütün olarak ele alıp onun kendini ifade etmesinde duyuŐsal alan eđitimine gereken önemi vermektir. Sanata gereken deđer verildiđinde insana ve insanın yarattıklarına da deđer verilmiŐ olur. Dini İnanć ve Deđerlere nem Verme İnanć ve deđerler bir toplumun iŐleyiŐ bićimini belirleyip, devletin yürütme erkini ele gećirdiđinde din adına gerćek yaŐamda ricatćı kararlara dönüŐebilir. İnanć noktasında eđitimin iŐlevi bireyleri mantıklı ve sađduyulu davranmaya, bütün dinlerin insanlar arasında sevgiyi, hoŐgörüyü yaymak ve insan yaŐamını kolaylaŐtırmak ićin insanlıđın hizmetine sunulduđunu öđretmektir. Folklor, Spor ve Oyunlarla Kültürü Aktarma Toplumda folklor, alt kültür gruplarının estetik, düŐünce ve haz duyma bićimlerini figrleŐtiren etkinliklerdir. Folklor vasıtasıyla halk duyuŐ, düŐünüŐ ve yaŐam bićiminden kesitler aktarır. Folklor ve benzeri kültürel ürünler bir milleti diđer milletlerden ayıran sembolleri ićerir. Eđitimin iŐlevi bu zenginliđi korumak, geliŐtirmek ve devam ettirmektir. Toplumun Karakterini Yansıtan Tipik DavranıŐ rneklerini Artırma Günümüz devletleri, ırk ve dinî özellikleri aćısından deđerliŐik alt gruplardan oluŐur. Bu gruplar arasında baskın olan grup o toplumda belirleyici bir rol oynar. Toplumun bir arada tutan onların birbirine benzer tipik davranıŐlar sergilemesidir. Tipik davranıŐlar ister etnik, ister dinî, isterse kültürel boyutlu olsun toplumsal yapıyı homojenleŐtiren, birbirine benzer kılan özellikleridir. Bireyin Kendini GerćekleŐtirmesine Yardım Etme Eđitimin amacı bireylerin potansiyel yeteneklerini en üst düzeyde kullanabilecekleri Őekilde onları birtakım yeterliklerle donatmaktır. Kendini yetenekleri lćsnde donatmıŐ insan kendine güvenen, dünyayı tanıyan ve geliŐmeleri takip edebilen insandır. Kendine güvenen, kendisi ile barıŐık olan insan, üretken ve vericidir. KiŐinin toplumla ve kendisiyle ćatıŐmalara düŐmeden sađlıklı bir özerklik duygusuna sahip olabilmesi sađlıklı bir güven duygusu geliŐtirmesine bađlıdır.

Sosyolojik Açıdan Aile ve Eğitim

- Toplumun sosyal kurumların organizasyonundan oluşan bir yapı olduğunu kavramak
- Grup, kurum, aile, eğitim, aile eğitim programı ve kültürel sermaye kavramlarının anlamını bilmek
- Ailenin kurum olarak işlevlerini bilmek
- Ailenin eğitimsel işlevlerini bilmek
- Değişik boyutlarda ailede yaşanan değişimin eğitim üzerindeki etkilerini öğrenmek
- Eğitimin kurum olarak işlevlerini bilmek
- Eğitimin aile üzerindeki etkilerini çok boyutlu olarak bilmek
- Aile ve eğitim kurumu etkileşiminden hareketle eğitim meselelerini açıklamak ve değerlendirmek

TEMEL KAVRAMLAR

Toplum Sosyolojik açıdan toplum bir kurumlar manzumesi veya organizasyonu olarak tanımlanabilir. Özellikle, toplumu bu tür bir görme ve analiz etme biçimi yapısal işlevsel yaklaşımla örtüşür. Bu yaklaşıma göre her toplum aile, eğitim, din, ahlak, hukuk, siyaset, serbest zamanlar, sanat vb. kurumlardan oluşur. Her kurum bazı temel işlev veya fonksiyonları yerine getirir. Grup İki ya da daha fazla insanın belirli bir amacı gerçekleştirmek için bir araya geldiği, grup üyeleri arasında ortak norm ve değerlere bağlı olarak etkileşimin olduğu yapılara denir. Gruplar, birincil grup, ikincil grup, büyük grup, küçük grup şeklinde sınıflandırılmaktadır. Kurum Kurumlar belirli işlevleri karşılamaya yönelik tesis edilmiş değer, norm ve eylem kalıpları olarak da ele alınmaktadır. Kurumlar, toplumun temel işlevlerini karşılar. Aile, eğitim, ekonomi, hukuk, din, siyaset, ahlak, sanat, medya, spor önemli kurumlardır. Aile Anne, baba ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük ve temel birimi. Bu tanım daha çok modern; çekirdek veya küçük aile olarak adlandırılan aile biçimini ifade eder. Günümüz toplumlarında yaygın olan aile modeli modern küçük ailedir. Ancak, az da olsa büyük anne, büyük baba ve evlenmemiş diğer aile bireylerini de kapsayan geniş aile modeli özellikle kırsal bölgelerde görülebilmektedir. Ayrıca, tek ebeveynli ve çocuksuz aileler de gözlemlenmektedir. Eğitim Çağdaş bilimsel anlayışa göre eğitim, bireyin bedensel, duygusal, düşünsel ve toplumsal yeteneklerinin kendisi ve toplum için geliştirilmesi durumudur. Kısacası, eğitim, bireyin kendisi ve toplumu için en uygun düzeyde geliştirilmesi sürecidir. Kültürel Sermaye Kültürel sermaye en genel anlamda aile ve okul içinde edinilen eğitimsel yetkinlikler olarak tanımlanabilir. Bu tanımda, okul eğitiminin aileden alınan kültürel sermaye üzerine kurulduğuna vurgu yapılmaktadır.

AİLE VE EĞİTİM

Aile ve eğitim kurumu arasındaki ilişki ve etkileşimler eğitim sosyolojisinin önde gelen konu ve problem alanları arasında yer alır. Çünkü aileyi eğitimden ve eğitimi de aileden bağımsız olarak düşünmek ve araştırmak olası değildir. Gerek aile ve gerekse de eğitim insanın gelişmesi ve sosyalleşmesi üzerinde etkili olan temel kurumlardır. Bu bağlamda, ailedeki sosyalleşmeyle okuldaki sosyalleşmeyi birlikte ele almak büyük önem taşır Ailenin Eğitimsel İşlevleri Aile eğitim konusunda başta sosyalleşme işlevi olmak üzere, çocuğu okula hazırlama, destekleme ve okul başarısını etkileme bağlamında önemli işlevlerde bulunmaktadır. Aile ve Okul Başarısı Ailenin okul başarısı ya da akademik başarı üzerindeki etkileri eğitim sosyolojisi alanında önemli bir araştırma konusu olma özelliğine sahiptir. Bu konuda dikkate değer bir literatür (alan yazın) olduğu görülür. Konuyla ilgili yapılan araştırmalarda ilginç bulgulara ulaşılmıştır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, eğitim açısından destekleyici bir tutum içerisinde bulunan ailelerden gelen çocukların okul başarısı daha yüksektir. Aile bakım, şefkat ve korumasının okul başarısının yükselmesinde önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Koruyucu aile yanında kalan çocukların, uygun şefkat ve koruma sağlandığı takdirde başarısının yükseldiği görülmüştür. Okul ile ortak program üzerinde görüş birliği içinde düzenli iletişim içinde bulunan, bu ortak anlayış içinde çocuğa eğitim desteği sağlayan velilerin çocuklarının okul başarılarının daha yüksek olduğu anlaşılmıştır.

EĞİTİM VE AİLE

Kurumlar sosyolojisi açısından eğitim aile ilişkisi “işlevsel” ve önemli bir ilişkidir. Özellikle, iki kurum, daha önce de ifade edildiği gibi, “sosyalleşme işlevi” konusunda ortak bir paydaya sahiptirler. Bu bağlamda aile ve eğitimi birbirleriyle karşılıklı ilişki ve etkileşim çerçevesinde ele almak, daha önce de ifade edildiği gibi aile ve okuldaki sosyalleşmeyi birlikte çözümlenmek ve değerlendirmek anlamına gelmektedir. Eğitim sosyolojisi açısından çocuğun ve gencin eğitiminde hem aile koşulları ve hem de okul koşulları etkilidir. En genel anlamda toplumsal yapı tüm bu süreçleri belirlemektedir.

Aile Eğitim Programları Farklı amaçlarla dönem dönem önem kazanan aile eğitim programlarıyla önce aile ve daha sonra ise aile üzerinden toplum planlı bir şekilde değiştirilmek istenmektedir. Bu programlardaki temel amaç, ailenin topluma kazandıracağı çocuğun belirli bir eğitimle toplumla buluşturulmasıdır. Konuyla ilgili araştırmalarda, öncelikle aile eğitim programlarına neden ve niçin gereksinim duyulduğu şöyle açıklanmaktadır: Aile eğitim programları temelde iki amaca yönelik olarak hizmet etmektedir. Bunlar; ailenin psikolojik ve sosyal açıdan bulunduğu yaşam koşullarına uyum sağlamasına yardımcı olmak ve çocukların eğitiminde aileyi güçlendirmek. Evlilik Okulu Türkiye’de son yıllarda, özellikle kentlerde “evlilik okulu” adı altında belediyelerin destekledikleri programlar yapıldığı ve ayrıca, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı kurumlar tarafından da çeşitli kurslar düzenlendiği görülmektedir. Evlilik hazırlığı yapan veya evliliğe aday olan bireylere (kadın-erkek) evlilik ve aile yaşamı konusunda uzmanlar tarafından bilgilerin verildiği görülmektedir. Bu programlar çocuk eğitimini ve okul-aile ilişkilerini kapsayacak şekilde genişletilebilir.

SONUÇ

Eğitimde istenilen seviyeye ulaşmak, çocuk ve gençlerin yetiştirilmesinde daha iyi sonuçlar almak için aile ve eğitimi sosyolojik olarak birlikte ele almak, yaşanan sorunların nedenlerinin ve aynı zamanda çözümlerinin bir kısmının da burada yattığını görerek aile ve okul arasındaki ilişki ve iş birliğini geliştirmek gereklidir. •

EĞİTİM VE SİYASET KURUMU İLİŞKİSİ

Eğitim, insanları şekillendirerek toplumu meydana getiren ve bu yolla sosyal dünyanın sürekliliğini sağlayan bir araçtır. Ancak bu yeniden üretme işlevi hangi siyasal temellere ve fikirlere göre nasıl meydana gelecektir? Bu soruların yanıtları eğitimin siyasal temellerine göre şekillenmektedir. Bu bölümde söz konusu temeller siyasal ilişkiler, kavramlar ve eleştiriler açısından ele alınacaktır.

EĞİTİM VE SİYASET İLİŞKİSİ

Eğitim ve siyaset ilişkisi doğrudan ve açık ilişkilerden, karmaşık ve fark edilmesi çok zor olan ilişkilere kadar geniş bir yelpaze içinde çeşitlilik göstermektedir. Bir toplumun kültürü yeni nesillere aktarıldığında, toplum yeniden üretilerek devam ettirilmektedir. Toplum, sosyal işleyişle meydana gelmektedir. Ancak sosyal işleyiş, yani normlar, gelenekler, roller, ilişkiler ve diğer hiçbir şey sabit değildir, değişkendir. Bunlar her zaman bireyin zihninde değişerek varlıklarını sürdürürler. Bu sürdürme hadisesi, her zaman bireyin zihninde yeniden üretilir. Eğitimin Siyasal Tanımı Sosyal bilimlerdeki dallar açısından eğitimi ve siyaseti çeşitli şekillerde ele almak mümkündür. Bunların hepsini kapsayacak temel açıklama olarak siyasal eğitim, siyasal kültürü bir nesilden diğerine aktarmak olarak tanımlanabilir. Böyle bir aktarma işlemi birçok ilişkiyi de beraberinde getirmektedir. Bu noktada eğitim ve siyaset bilimi açısından iki temel soru karşımıza çıkmaktadır: Yeni nesillere hangi davranış bilgileri, hangi yollarla aktarılacaktır? Bu sorunun cevabı tüm toplumlar için aynı şekilde verilebilir: Verilecek olan bilgi devlet ideolojisidir ve çeşitli eğitsel kurumlar aracılığıyla aktarılacaktır. Siyasal iktidar açısından bu soruların cevaplarının uygulamalarla verilmesi, eğitimin siyaset kurumu ile olan bir başka ilişkisini ortaya koymaktadır.

SİYASAL KAVRAMLAR VE EĞİTİM İLE İLİŞKİLERİ

Aşağıda bazı temel siyasal kavramlar, eğitimin siyasal temelleri ile ilgili anlamları vurgulanarak açıklanmaktadır. Siyasal kurum, ortak siyasal amaçlar doğrultusunda düzenli etkileşim biçimlerine, meydana gelen örgütlere, davranış biçimlerine ve bunların dayandığı normlara denir. Siyaset (politika), toplumdaki yönetim ilişkilerine, süreçlerine, kurallarına ve normlarına verilen addır. Toplumda eğitim olgusunun gerçekleştirilmesi için siyaset kurumları aracılığıyla bir politika, program ve uygulamak için de bir yönetim gerekmektedir. Siyasal eğitim, genel olarak bireyin varlığını sağlaması ve sürdürebilmesi, daha belirgin bir ifadeyle ihtiyaçlar hiyerarşisinin tüm kategorilerdeki ihtiyaçlarını gerçekleştirilmesi için gerekli olan siyasal nitelikleri kazanma sürecidir. Ulus (millet, nation), belli bir kültürel bütünlüğün meydana getirdiği en büyük ölçekli insan topluluğudur. Ulusun varlığını sağlayan tarihsel kökenler eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılır; öğrenilen bu bilinç ulus kimliğini oluşturur. Devlet, ortak kültürel özelliklere sahip olan bir halkın ortak yaşamı sürdürmek amacıyla oluşturduğu en kapsamlı örgütlenmesidir. Eğitim de devletin oluşturulmasını ve sürdürülmesini sağlayan en temel faktörlerden biridir. İlk olarak Antik Yunan'da görülen demokrasi, eğitim sistemi açısından, sosyal yapının her yerinde bireyin esas alınmasını içeren bir sistemdir. Demokrasi rejimi, eğitimin yaygınlaşmasını, kalitesinin artmasını ve demokrasinin her alanda gelişmesini sağlar. Örneğin, örgün eğitim, yaşam boyu eğitim gibi yollarla demokrasi uygulamalarının yapılması, yeni nesillere demokrasinin öğretilmesini sağlamaktadır. Demokratik rejimlerde, öğretme ve öğrenme süreçleri öğrenci merkezli olarak düzenlenmiştir. Parlamenter sistem, cumhuriyetin ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin sonucunda ortaya çıkmış olan bir siyasal sistemdir. Eğitim ile olan ilgisi şudur: Halkın eğitim ihtiyaçları parlamenter sistem içinde yasalara ve uygulamalara dönüşür. Örneğin, toplumsal kesimler eğitim ihtiyaçlarını partiler aracılığıyla parlamentoya gönderirler, eğitsel olgular burada çeşitli yasama süreçleriyle yasalara dönüştürülür ve yürütme organları tarafından icra edilirler. Millî eğitim, siyaset açısından iki temel anlam taşımaktadır. Bu anlamların ilki, eğitim sisteminin merkezî bir devlet idaresi tarafından yönetilmesidir. Millî eğitimimizde eğitim uygulamaları ve politikaları merkezî yönetim tarafından yapılmaktadır. İkincisi ise eğitim sisteminin yine merkezî yönetimin ölçütlerine göre ve onun tarafından denetlenmesidir. Kültürel olarak millî eğitim deyimi ise ülkenin kültürel unsurlarının da yeni nesillere aktarılması anlamına gelmektedir. Siyasal parti, birbirine benzer siyasal görüşleri olan insanların siyasal iktidarı ele almak amacıyla oluşturdukları birliktir. Eğitim açısından ise sosyal kesimlerin eğitim ihtiyaçlarını parlamentoya taşıyan sosyal örgütlerdir. Her partinin kendi görüşleri doğrultusunda hazırladığı ve iktidara geldiğinde uygulayacağı genel eğitim politikaları bulunur. Hükûmet, parlamenter sistem tarafından devleti yönetmesi için uygulayacağı programı onaylanmış yürütme grubuna denir. Hükûmet, devletin eğitim politikalarını uygulayan

yürütme organıdır. Örnek olarak okul yapmak veya eğitim malzemesi sağlamak gibi, hükümetin bu konudaki her tür icraatı verilebilir. Siyasal kültür, belli bir kültürel sistem içinde siyaset ile ilgili olan tutum ve davranışları, bunların dayandığı normları ve değerleri içerir. Eğitim ile ilişkisi, ülkenin siyasal değerlerini eğitim kurumlarında uygulamak şeklindedir. Örneğin bir eğitimcinin okul ortamında öğrencilere, diğer eğitimcilere ve velilere karşı tutum ve davranışlarında demokratik ilkeleri uygulaması bir siyasal kültür örneğidir.

EĞİTİMİN SİYASAL İŞLEVLERİ

Eğitimin siyasal işlevleri, başka bir deyişle eğitimin hangi siyasal işlere yaradığı veya hangi siyasal amaçları gerçekleştirdiği, eğitim-siyaset ilişkisinin temel konusudur. Bireysel, toplumsal, kurumsal yönler ön plana çıkarılarak incelenebilir. Eğitimin faydası ya da siyasal işlevleri aslında bir bütündür; örneğin bireyin aldığı eğitim hem kendisinin mutlu yaşamasına hem toplumdaki problemlerin çözülmesine katkı sağlamaktadır. Bu olgu doğrultusunda Cheng (1996), eğitim ve okulun siyasal işlevlerini bireysel, kurumsal, okul çevresi ve toplum yönlerinden ele almaktadır. Bireysel Yönden Eğitim öncelikle bireyin vatandaşlık tutumlarını geliştirir. Vatandaşlık tutumları ise, demokratik bir toplumda vatandaşın yerine getirilmesi beklenen siyasal davranışlardır. Kurumsal Yönden Eğitim kurumları aynı zamanda siyasal söylem ve eleştirilerin, temel siyasal sosyalleştirmenin gerçekleştirildiği yerlerdir. Mevcut siyasal ideolojiler, okul veya amaca uygun oluşturulmuş diğer kurumlar aracılığıyla çeşitli kesimlere aktarılmaktadır.

Okul Çevresi Yönünden Okulun genel olarak kazandırdığı nitelikler şunlardır (Bayrak vd., 2012: 28–9):

- Eleştirel düşünmeyi kazandırmak,
 - Ulusal ve evrensel mirası öğretmek,
 - Bireyin ilgi ve yeteneklerini geliştirmek,
 - Vatandaş olarak sorumlulukları öğrenmek
- Bunlar aynı zamanda, siyasal davranış açısından temel niteliklerdir. Eğitimin siyasal işlevlerinden biri de eğitim kurumlarının içinde buldukları sosyal çevreyi etkilemeleridir. Okulun etkisi bireyde ve toplumda çok büyük dönüşümler sağlar; gelişme ve ilerlemeler uzun veya kısa süreli, doğrudan veya dolaylı olabilir. Toplum Yönünden Eğitimin toplum bakımından ilk siyasal faydası, halkı belli bir siyasal kültür çerçevesinde bir arada tutmasıdır. Eğitim yoluyla aynı siyasal düşüncelere sahip olan insanlar aynı amaçlara sahip oldukları için bir arada yaşamak isteyeceklerdir. İnsanlar arasındaki bu benzerlik bir toplumun meydana gelmesini sağlar. Bu nedenle eğitimin toplum açısından bir işlevi de siyasal bütünlüşmeyi sağlamasıdır.

EĞİTİM VE DEMOKRASİ

Modern dünyadaki tüm siyasal tutum ve davranış kazanımları, ailenin, çevrenin ve eğitim kurumlarının verdiği eğitim yoluyla sağlanmaktadır. Eğitim, bir siyasal kazanım olarak demokratik toplumu gerçekleştirmenin temel yoludur. Eğitim ve demokrasi arasında karşılıklı olarak birbirlerini geliştiren bir etki ve ilişki vardır. Eğitim ve demokrasinin gelişmesi, sadece okul veya öğretmen sayısı gibi eğitim alt yapısını değil, bir kültürel ilerlemeyi ve çağdaşlaşmayı işaret etmektedir. Demokratik toplumlarda eğitim hakkı bireyin kültürel hakları arasında yer alır. Bir hak olarak anlaşılması ancak demokratik toplumlarda mümkündür. Eğitim hakkı bireyin kendisini geliştirerek özgürleşmesi için temel faktör olarak görülmektedir.

1980 ANAYASASINDAKİ EĞİTİM İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Bir toplumun siyasal yapısı hakkında en temel ve önemli belge anayasasıdır. Anayasalar diğer tüm kanun ve uygulamaların uymak zorunda oldukları belgelerdir. Partilerin, hükümetlerin ve ülkedeki tüm kuruluşların eğitim politikaları ve programları anayasanın emredici hükümleri doğrultusunda gerçekleştirilirler. Bu doğrultuda anayasaya ilaveten tüzükler veya yönetmelikler, yasal düzenlemeler ile komisyon çalışmaları, şuralar veya sivil toplum faaliyetleri gibi çeşitli uygulamalarla da katkılar yapılır. Dolayısıyla, eğitimin siyasal temelleri konusundaki en önemli ve temel siyasal belge anayasadır. Anayasanın eğitim hakkı ve ödevi bölümünde esaslı bir şekilde eğitim olgusu düzenlenmektedir. Bu bölümdeki 42. maddede eğitim birey açısından bir hak, devlet açısından ise bir ödev olarak ele alınmaktadır. Ayrıca eğitim faaliyetleri ne suretle olursa olsun engellenemez denerek eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesi garanti altına alınmıştır. Üniversiteler neden özerktir? Özerklik kısmi bağımsızlık demektir. Buna göre ülkemizdeki üniversiteler, bilimsel bakımdan ülke yönetiminden tamamen bağımsız, mali bakımdan ise devlet sistemine bağlıdırlar. Bu duruma özerklik denmektedir. Yükseköğretim kurumları anayasada “bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler” olarak belirtilmektedir. Herhangi bir hiyerarşik yapının dışında olmak, başka bir deyişle tam bağımsız olmak bilimsel çalışmaların yapılabilmesi için vazgeçilmez koşuldur. Bu nedenle bilimsel çalışmalarda ve organizasyonlarda bilimin doğası gereği hiyerarşik yapılanmalar olamaz; bilim ve bilimsel çalışmalar tamamen özgürdür.

EĞİTİME SİYASAL ELEŞTİRİLER

Eğitime siyasal açıdan çeşitli eleştiriler yapılmaktadır. Eğitime en önemli eleştiriler gerçek amacına aykırı işlevleri nedeniyle yapılmaktadır. Örneğin eğitim ile ulus devlet ve milliyetçilik, laiklik, din-devlet ilişkisi, küreselleşme, demokrasi ve cumhuriyet ilişkisi, Kemalizm gibi konular, değişik boyutlarıyla kamuoyunda tartışılmaktadır. Eğitime yapılan en yaygın eleştiri siyasal sosyalleştirmenin

başarısızlığı üzerinedir. Buna göre mevcut eğitim sistemi ile “tornadan çıkmış gibi” birbirinin aynısı olan insan tipi yetiştirilmektedir. Böylece mevcut yanlışlıkların düzeltilmeden devam ettirildiği vurgulanmaktadır. Oysa bunun tam aksi yönde yapılan eleştiriler de vardır ve çok daha gerçekçidir. Diğer bir eleştiri de teknik eğitimlerin bireyi yetersiz ve yüzeysel bilgi sahibi yapmasıdır. Siyasal sosyalleştirme açısından teknik eğitim de son derece önemlidir. Birey aldığı teknik eğitim ile aslında mevcut düzen içinde kendine mesleki ve teknik bir yer kazanarak uyum sağlamakta ve konumunu sağlamlaştırmaktadır. Böylece mevcut düzeni devam ettiren temel bir faktör hâline gelmektedir. Ancak bunun bireye ve topluma maliyeti oldukça ağırdır. Üçüncü eleştiri olarak, egemen ideolojinin bireyleri engellemesi gösterilebilir. Hemen her sosyal bilimcinin üzerinde oydaştığı genel problem, eğitim yoluyla aktarılan egemen ideolojinin sadece belli bir davranışı yerine getirecek bireyler yetiştirerek onun gerçek potansiyelini engellemesidir. Birey esasen hem kendisi hem de toplum için çok yararlı olacak yaratıcılık, girişimcilik gibi çok önemli potansiyellerle doğmaktadır. Bireyin eğitim yoluyla egemen ideolojiye hizmet eden bir nitelikte yetiştirilmesi bu potansiyellerin gerçekleşmesini önlemekte ve birey-toplum dengesini bozmaktadır. Böylece aslında eğitimden beklenen temel amaç ironik bir şekilde tam tersine gerçekleşmektedir. Modernleşmeye direnç ve eğitimin yetersiz kalması, eğitime yapılan bir diğer siyasal eleştiridir. Bazı kültürler neden modernleşmede başarısız olmaktadırlar? Yeni nesillere her şey öğretilmesine rağmen toplumlar neden değişmemektedirler veya barış içinde yaşamamaktadırlar? Sorunların şiddet yoluyla çözülemediğini görmemektedirler. Bu sorular her gün binlerce insanın başta terör suçlarından olmak üzere öldüğü dünyamızda son derece hayatidir. Ancak eğitim sihirli bir değnek değildir. Beklenen amaçların gerçekleşmesi çok karışık tarihsel süreçlerin işlemeyle sağlanabilir. Sosyal bilimcilerin bu soruya verdikleri yanıt genellikle geri kalmışlığın kısır döngüsü şeklinde olmaktadır. Sosyal sınıflar büyük uçurumlarla birbirinden ayrılmıştır. Kültürel bütünleşme zayıftır, hatta güçlü ötekileştirmeler vardır. Modernleşme bu özelliklere sahip olan kesimlerde bir itilmişlik duygusu yaratmaktadır. Bu tür ülkelerin halkı ve aydınları, söz konusu olumsuz duygunun giderilmesi için çağdaş kültürel değerler üretmemekte ve elinde mevcut olan eski ve dinî kültürel değerlere daha çok sarılmaktadırlar.

TOPLUM ve TOPLUMSAL KURUMLAR

Her insan, toplum denilen büyük ve karmaşık bir yapı içinde doğar ve zamanla bu yapının bir bireyi hâline gelir. Dünyaya geldiğimizde bizden önce var olan toplumun kültürünü, kurallarını ve özelliklerini zamanla öğreniriz.

Toplum, büyük ve karmaşık bir yapı olduğundan içinde barındırdığı alt yapıları inceleyerek anlaşılır. Toplumsal kurumlar bir araya gelerek toplum denilen mekanizmayı yaratırlar. Din, aile, ekonomi, hukuk, siyaset, sağlık, eğitim, ordu, sanat, spor gibi toplumda pek çok kurum yer alır. Her kurumun kendine özgü kültürü, kuralları ve ilişkiler ağı bulunur. Ekonomi Sosyal olan pek çok davranış ekonomik çıkar ve ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştiğinden sosyologların toplumları irdelerken ekonomik yapıları göz ardı etmeleri neredeyse imkânsızdır. Ekonomi bir insanın ihtiyaçlarını karşılamaya dönük çıkara dayalı ve rasyonel olan bir faaliyetidir. Ekonomi, doğadaki ham maddelerin kullanılması ve dönüştürülmesi ile ihtiyaç duyulan malların üretimini içermektedir. İhtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin üretilmesi, dağıtılması ve tüketime sunulması esnasında, üretimden kaynaklanan gelir ve refahın harcamalara ayrılması ve bireyler arasında dağılımının sağlanması aşamasında örgütlenmiş sosyal roller ve normlar ekonomik kurum olarak adlandırılmaktadır. Üretim için gerekli olan unsurlar da sosyolojik açıdan çok önemlidir. Üretim faaliyeti için gerekli olan unsurların toplum hangi kesimlerinin elinde olduğu, toplumsal sınıfların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Üretim için gerekli olan unsurlar emek, toprak, ham madde, sermaye ve teknoloji başlıca olanlarıdır. Bunların bir araya gelmesi ile fabrikalar yani üretim üniteleri meydana gelmektedir.

Bu unsurları elinde tutanlar bir araya gelerek fabrika çatısı altında üretim faaliyetlerini gerçekleştirirler. Eğitim Eğitim, modern toplumlarda toplumsal değişimin en önemli unsuru ve hatta başlatıcısı durumundadır. Modern toplumların oluşumunda eğitim reformlarının yapılması, yeni eğitim kurumlarının oluşturulması, yeni bilgi ve değerlerin üretilmesi ve eğitim yoluyla toplumu oluşturan bireylerin dönüştürülmesi eğitim kurumu sayesinde olmaktadır. Eğitimin birey için bireyi toplumsallaştırmak, bireyi topluma kazandırıp toplumun bir ferdi hâline getirmek gibi bir işlevi vardır. Eğitim kurumunun da diğer toplumsal kurumlar gibi kendine özgü normları ve rolleri bulunmaktadır. Eğitimin toplumsal olan dört tane belli başlı işlevi bulunmaktadır.

Bunlardan ilki yeni bilgilerin üretilmesidir. Eğitim kurumu yenilikleri takip ederek topluma öncü olabilmek için uğraşmalıdır. Yeni bilgiler üretmek için bilişim ve teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmalıdır. İkinci olarak eğitim kurumu üretilen yeni bilgilerin toplum geneline yayılmasını sağlamalıdır. Toplumun tüm bireylerin bilgilere ulaşımını sağlaması gerekmektedir. Üretilen bilgiler topluma yayıldıkça kullanılır ve faydalı hâle gelir. Üçüncü olarak, eğitim kurumu toplum için gerekli olan yeni değerlerin üretilmesini sağlar. Hızla gelişen ve değişen dünyada ayakta kalabilmek ve güçlü olabilmek için yeni değerlerin üretilmesi ve toplum geneline benimsetilmesi önem arz etmektedir. Son olarak da eğitim kurumu, toplumun kültürünün, geleneklerinin, değerlerinin, millî kimliğinin gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli rol oynamaktadırlar. Dünyaya gelen her ferdin toplumun birer bireyi ve ulusunun vatandaşı olabilmesi eğitim sayesinde gerçekleşir.

Bu yolla toplumların devamını eğitim kurumu sağlamaktadır. Eğitim – Ekonomi İlişkisi Eğitim ile ekonomi kurumları arasındaki ilişkinin toplumsal boyutu ise toplumun kalkınması ve ekonomik yönden gelişmesi için gerekli olan nitelikli iş gücünün yetiştirilmesidir. Ekonomi ile eğitim kurumları arasındaki etkileşim çift yönlü ve karşılıklıdır. Etkin eğitim politikaları hem bireyin ekonomik yönden güçlenmesini, hayatını kaliteli sürdürmesi için gerekli mesleki donanımı elde etmesini sağlar hem de bir toplumun ekonomik yönden kalkınması için gerekli beyinleri yetiştirip nitelikli iş gücü sağlar. Eğitimin ekonomiye yaptığı bu güçlendirici etki dışında ekonominin de eğitime yaptığı katkı büyüktür. Ekonomik yönden gelişmiş olan ülkeler bütçelerinden eğitime, üniversitelere, bilimsel faaliyetlere rahatlıkla kaynak aktarabilmektedirler. Gelişmemiş olan ülkelerin millî gelirleri az olduğundan bütçelerinden yeteri kadar kaynağı eğitime aktarmaları zor olmaktadır. Türkiye'nin diğer harcamaları, bilhassa da içinde bulunduğu coğrafyası sebebiyle savunma harcamalarının yüksekliği eğitime kaynak aktarmayı zorlaştırmaktadır. Geçmiş yıllara göre eğitime aktarılan kaynak istenilen düzeyde olmasa bile giderek artmaktadır.

Bilgi ekonomisine sahip ülkelerde eğitimin payı daha da fazladır. Yeni teknolojilerin bulunması, yaygınlaşması, inovasyon kültürünün yaygınlaşması, ekonomide ve üniversitelerde araştırma geliştirme faaliyetlerin yaygınlaşması bilgi ekonomisine sahip ülkelerin başlıca özellikleridir. Eğitim ulus devlet

öncesi toplumlarda aile, din, meslek locaları, asker ocakları gibi farklı kurumlar çatısı altında verilirdir. Çok ayaklı ve parçalı bir sistem hâkimdi. Ulus devlet ile birlikte eğitim belli bir forma sokuldu ve ulusal bütünlük sağlandı. Formel eğitim ağırlıklı olarak devlet eliyle verilir oldu. Fakat küreselleşme işe birlikte eğitim tekrar çok ayaklı bir hâl aldı ve çeşitlendi. Günümüzde devlet dışında özel okullar ve kolejler, dersaneler, kısa süreli sertifika programları sunan veya meslek kazandıran kurslar yaygınlaştı.

Ayrıca eğitimin içeriği ve yapısı da değişti. Zaman ve mekân bağlamında bağımsız hâle gelen toplumlar İnternet sayesinde, online eğitimlere ağırlık verir oldular. İnternet çağının ve küreselleşmenin beraberinde yeni liberal politikalar ile şekillendirdiği eğitim kurumu fazlasıyla ticarileşen, piyasa şartlarına uyum sağlayan, ulus devletlerin vatandaş yetiştirme politikasından daha bağımsız bir kurum hâline gelmiş oldu.

EĞİTİM VE MEDYA İLİŞKİSİ

Sıklıkla ifade edildiği üzere, çağdaş toplumlarda her bireyin devletine karşı ödev ve sorumlulukları olduğu gibi, devletin de toplumu oluşturan bireylere karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri vardır. Çağdaş devletin, bireylerine yönelik yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerin başında hiç kuşkusuz eğitim, güvenlik, adalet ve sağlık gelir. Hatta eğitim, gelişmiş toplumlarda devletin vatandaşlarına karşı yükümlü olduğu görev ve sorumluluklarının en başta gelenidir. Öte yandan kitle iletişim araçlarının, bireylerin sosyalizasyonu ve eğitimi ile kültür ürünlerinin üretiminin yaygınlaştırılması hususunda yerine getirdiği işlevler, her zaman olumlu olmayabilir. Medya bazen, farkında olarak ya da olmayarak, bireylerin sosyalleşmesini engelleyici doğrultuda da etki yapabilir. Medya araçları ile yapılan yayınlar kimi zaman toplumun kültürünü yozlaştırıcı, bireylerin kişiliklerini bozucu etkilere de yol açabilmektedir. Okulda eğitimcilerin, ailede ebeveynlerin ve öteki toplumsal kontrol ajanlarının öğrettiklerinin tam tersini ön plana çıkartıp aşılıyarak, özellikle çocukları ve gençleri çelişkiler içine sürükleyebilir. Bunlar da toplumun mevcut değer ve normlarından sapma olarak tanımladığımız sapkın davranışları arttırıcı bir etki yapabilir. Bütün bu olupbitenler ise, bireyler arası ilişkileri düzenleyen toplumsal değerleri, normları, davranış kalıplarını yıpratarak, hatta yok ederek toplumun ve kültürün, varlığını ve geleceğini tehdit edici sonuçlara yol açabilir.

EĞİTİM-İNSAN-TOPLUM-MEDYA

Canlılar dünyasının en gelişmiş üyesi olarak kabul edilen insan, sahip olduğu merak duygusu nedeniyle, sürekli olarak içinde bulunduğu toplumsal ve fiziki çevreyle ilgilenmiş, onun bilinmeyenlerini keşfetmek çabası içinde olagelmıştır. İnsanın bu tanıma ve anlama çabası yalnızca kendi yakın çevresiyle, birlikte olduğu insanlarla, içinde yaşadığı toplumuyla sınırlı kalmamıştır. Bu ilgi diğer toplumların ve dünyanın sınırlarını da aşmış, evrenin derinliklerine kadar uzanmıştır. Ne var ki bu süreçte, insanın en az tanıyıp açıklayabildiği varlık kendisi olmuştur. Bu zorluk, insan denen varlığın kendi doğasından, karmaşık yapısından kaynaklanmaktadır. İnsanı böylesi karmaşık yapan etken onun çok boyutluluğu ve çok yönlülüğüdür. İnsan aynı zamanda psikolojik bir varlıktır. İnsanın psikolojik boyutunun anlaşılıp açıklanmasında hâlen yeterli bir düzeye gelinmiş değildir. Bunların da ötesinde insan toplumsal bir varlıktır. İnsan varlığını ancak diğer varlıklarla ve özellikle de öteki insanlarla ilişki içinde olduğu müddetçe sürdürebilir. Bu, hayatta kalabilmek, insanca yaşayabilmek için kaçınılmaz bir zorunluluktur. İnsanın psikolojik boyutu konusunda olduğu gibi sosyolojik boyutunu, toplumsal niteliklerini keşfetmede de büyük başarılar imza atıldığı henüz söylenemez. İnsan yaratılışı itibarıyla de toplumsal bir varlık (homo socius-homo societus)'tır. Yani diğer insanlara karşı doğal bir ilgi duyar ve öteki insanlarla bir arada olma eğilimi taşır. Bu toplumsal ilgi, insan türünün temel niteliklerindedir. Bu ilginin bir ürünü olarak insan, öncelikle yakın toplumsal çevresinde bulunan bireylerle (anne, baba, kardeşler vb.), sonra da uzak çevresindeki bireylerle ilişkiler geliştirir. İnsan bu ilişkilerin niteliğini-içeriğini, bu ilişkilere yön veren kuralları zamanla, toplum içinde yaşayarak öğrenir. Bu öğrenme sürecine 'sosyalizasyon' ya da 'toplumsallaşma' denir. Eğitim, toplumdaki herkesi ilgilendiren en önemli toplumsal olgulardan birisidir. Eğitim sürecinde hedeflenen, toplumun bugün ve yarınlarında ihtiyaç duyduğu beceri ve birikime sahip bireyler yetiştirmektir.

Bu bağlamda eğitim sürecinde hedeflenen, bireyleri, toplumun istek ve beklentilerine uygun doğrultuda değiştirip, geliştirmektir. Eğitim bir süreçtir. Bu süreç bireyleri yalnızca, bilişsel (zihinsel ve zekâ) bakımından geliştirmez. Aynı zamanda bireylere ahlaki ve moral kimlik de kazandırıp onların kişiliklerini ve benliklerini (bireysel ve sosyal kimliklerini) de geliştirir. Bunun da ötesinde içinde buldukları toplumsal çevrede kabul gören, çevresi ile olumlu ve etkili iletişim kurup, bu iletişimi sürdürülebilir bireylere dönüştürmeyi de amaçlar. Öğrenme zaman ve mekânla, yaşla ya da öteki başka etkenlerle sınırlı değildir. Edward Burnett Tylor'a göre kültür, bir toplumun üyesi olarak insanın kazandığı bilgi, inanç, gelenek, sanatsal faaliyet, hukuk, ahlaki değerler ile öteki yetenek ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür. Daha öz bir anlatımla kültür, 'bir toplumun yaşam tarzı' şeklinde tanımlanabilir. İnsan düşüncesinin, duygusunun ve emeğinin ürünü olan her şeyi kültürün temel unsurları arasında sayabiliriz. Konu bu açıdan ele alındığında kültür, örf, âdet, gelenek, görenek, ahlak kuralları, inanç sistemleri, her türlü toplumsal değerler, normlar, davranış biçimlerinin yanı sıra bilgi, sanat, dil, her türlü semboller, yeme-içme alışkanlıkları ve biçimleri gibi maddi olmayan unsurları içerir. Bunlara ilaveten giysiler, besin ürünleri, teknik, günlük yaşamda kullanılan her türlü araç-gereçler gibi maddi unsurlar da kültürün temel bileşenleri arasında yer alır. Sosyalizasyon,

toplumsallaşma ve hatta kültürlenme olarak da tanımlanabilen bu süreç, bireylerin varlığı kadar toplumun ve kültürün devamı açısından da hayati bir önem taşır. İnsanlığın, özel anlamda da milletlerin toplumsal ve kültürel varlıklarının yaşatılması, yeniden üretilerek (geliştirilerek) yeni kuşaklara aktarılması; daha öz bir anlatımla ‘Öğrenme-Yaşatma-Geliştirme-Aktarma’ işlemlerinin zincirleme bir şekilde devam ederek, ulusal ve evrensel mirasın sonsuza kadar yaşatılması bu süreçle gerçekleşir. Toplumların varlığının sağlıklı bir şekilde sürmesi ancak, sosyalizasyon sürecinin sağlıklı bir şekilde sürmesi ile mümkün olur. Medya, çocukların yanı sıra genç-yetişkin bütün insanların yaşamları boyunca süren bir etkiye sahiptir. Medya bu rollerinin gereklerini, toplum içindeki öteki sosyalizasyon ajanları ile etkileşim içinde yerine getirir. Ne var ki kitle iletişim araçlarının bireylerin sosyalizasyonu ve eğitimi ile kültür ürünlerinin üretimi ve yaygınlaştırılması konusunda her zaman olumlu işlevler yerine getirdiği söylenemez. McQuail’in de belirttiği gibi, bazı durumlarda medya, farkında olarak ya da olmadan bireylerin sosyalleşmesini engelleyici doğrultuda bir etki de yapabilir. Hatta medyanın kültürü yozlaştırıcı ve bireylerin kişiliklerini bozucu etkileri bazen daha ağır basar. Amaca uygun kullanılmadığında medya araçları okulda eğitimcilerin, ailede ebeveynlerin ve öteki toplumsal kontrol ajanlarının öğrettiklerinin tam tersini ön plana çıkartıp aşılıyarak, özellikle çocukları ve gençleri çelişkiler içine sürükleyebilmektedir. Desosyalizasyon olarak nitelenen bu durum, toplumun mevcut değer ve normlarından sapma olarak tanımladığımız sapkın davranışları arttırıcı etki yapabilmektedir. Hâl böyle olunca birey, toplum, eğitim ve kültür üzerinde bu denli etkili olan medya konusunu biraz daha incelemek gerekir.

İLETİŞİM VE MEDYA

Bazı araştırmacılara göre iletişim kısaca, ‘iletilerin aktarılması, gönderilmesi, yayımlanması’ olarak tanımlanabilir. ‘Etkililik’ ve ‘doğruluk’ kavramlarını ön plana çıkaran bu kurama göre iletişim bir tarafın, öteki tarafın duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını amaçlı olarak etkileyip, istedik yönde (hedeflenen doğrultuda) değiştirmesi sürecidir. Değişimci iletişim kuramı ise konuya daha geniş bir perspektiften bakar. Bu kuram iletişimi, insan etkinliklerinin tamamlayıcı bir parçası, vazgeçilmez bir zorunluluğu olarak görür. Bu görüşün takipçisi düşünürlere göre kısaca iletişim, ileti alışverişi ise de ileti, malların üretimi ve dağıtımını, paranın dolaşımını, pazar ilişkileri, aynı zamanda düşüncenin ve deneyimin üretimi, dağıtımını ve alışverişi demektir. Eğitim-medya arasındaki ilişkinin bir başka önemli boyutunu ortaya koyacağı için, Türk medya elitlerinin eğitimsel özelliklerini incelemek yerinde olur. Genel olarak bakıldığında Türk medya elitlerinin, hem nitelik hem de nicelik bakımından çok yüksek bir eğitim düzeyine sahip oldukları görülür. Yani elitlerin, yalnızca gördükleri eğitimin seviyesi değil, kalitesi de çok yüksektir. Yapılan araştırmalarda ortaya konan bulgular, Türk medya elitlerinin çok büyük bir çoğunluğunun en az bir üniversite derecesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu demek oluyor ki, medya sektöründe etkin ve kalıcı bir yer edinebilmenin ön koşullarından biri, en az lisans düzeyinde bir üniversite derecesine sahip olmaktır.

MEDYA-DEMOKRASİ İLİŞKİSİ VE MEDYANIN GÜCÜ

Başta da değinildiği gibi medya, demokratik hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Basın ve haber alma özgürlükleri de demokrasinin en temel ilkelerindedir. Bilgi edinme, düşünme ve düşüncüyü ifade edebilme özgürlüğü, insan haklarının en başta gelenlerindedir. Bu haklar aynı zamanda, medyanın özerkliğinin ve medya elitlerinin bağımsızlığının koruyucusu, bekçisi konumundadır. Daha net bir ifadeyle günümüzde medya, toplumdaki bireylerin tutum ve davranışlarını etkilemenin, etkilemekle de kalmayıp bunları değiştirmenin en etkin yöntem ve araçlarına sahiptir. Bu etki, bireyler bazında da sınırlı kalmaz. Toplumun geneli boyutunda da olanca ağırlığıyla gözlemlenebilir. Medya, toplumun yapısını, kurulu düzenini ve bireyler arasında cereyan eden toplumsal ilişkileri yeniden yaratma, yeniden şekillendirme, yeniden üretme ve yorumlama gücüne ve yeteneğine sahiptir. Semboller, işaretler, sayılar, sözcükler ve resimlerden ya da bunların bileşkesinden oluşan iletiler yalnızca mesaj taşımazlar. Aynı zamanda insanların dünyasını yeniden şekillendirip yorumlar, ona yeni boyutlar kazandırır.

BİR EĞİTİM VE KÜLTÜR ENDÜSTRİSİ ARACI OLARAK TELEVİZYON

Daha önce de ifade edildiği gibi çağdaş toplumlarda medya, çok önemli işlevler icra etmektedir. Bu işlevler, yalnızca bireyleri eğlendirme ve dinlendirmekle, onların serbest zamanlarını hoşça geçirmelerine katkı sağlamakla sınırlı değildir. Toplumsal yapı içinde medya, kitlelerin iletişim ve bilgi ihtiyacını karşılamak işlevlerini de önemli ölçüde üstlenmiştir. Medya, kültür endüstrisi ve kültürel üretim sürecinde de başrolü oynar. Bütün bunların ötesinde medya, kitlelerin eğitimi hususunda da hayati derecede önemli hizmetler yapabilir. Birey, toplum ve kültür üzerinde son derece güçlü etkiler yapabilecek konuma sahip olan medya araçlarının başında, görsel-işitsel bir iletişim aracı olarak televizyon gelir. Günümüzde televizyon, yalnızca sosyoekonomik ve kültürel düzeyi düşük, kentin sosyal yaşantısı ile bütünleşmemiş şehir insanına hitap eden bir serbest zaman faaliyeti olmaktan çıkmıştır. Toplumun tüm katmanlarına yayılmış izleyici kitlelerine sahip hâle gelmiştir. Toplumsal yapıdaki her sınıftan ve her kesimden insana hitap eden, bir serbest zaman değerlendirme aracı niteliği kazanmıştır. Toplumda en alt tabakadaki bireylerden en üst tabakadaki bireylere, işçisinden patronuna, en muhafazakârından en radikaline kadar, toplum hayatında televizyon denilen bu

sihirli kutunun girmediđi ev yok gibidir.

TÜRKİYE'DE ÖĞRETMENLER VE MEDYA

Eğitim sisteminin en önemli bileşenlerinden biri hiç kuşkusuz ki öğretmenlerdir. Daha net bir ifadeyle eğitim kurumunun ve sisteminin en temel öğelerinden biri, toplumsal gelişme ve çağdaşlaşmanın en etkili unsuru öğretmenlerdir. Bir başka tabirle öğretmenler, toplumların yarınlarını inşa etmede en stratejik rolü oynayan toplum mimarlarıdır. Toplumsal değişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesinin güvencesini eğitim, eğitimin dayanağını ise öğretmenler oluşturmaktadır. Öğretmenlerin mesleki konularda kendilerini yenilemeleri kadar önemli bir konu da onların güncel toplumsal konularla ilgili ve bu konularda bilgili olmalarıdır. Bu realite ise, öğretmenlerin medya konusunda duyarlı ve medya takibi konusunda bilinçli olmaları zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Bireylerin izledikleri televizyon kanalı kadar, izlemeyi tercih ettikleri programlar da ayrı bir önem taşır. Sahada yapılan gözlemler, bu soruya verilen yanıtların çok da sağlıklı olmadığı ve gerçeği olduğu hâliyle yansıtmadığını göstermektedir. Çünkü araştırmada, bireylerin olanı değil olması gerekeni dile getirme eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Bununla birlikte, en azından öğretmenlerin olması gereken konusundaki düşüncelerini dile getirmiş olması bakımından, bu soruya verilen yanıtlar da üzerinde durulmayı gerektirir.

EĞİTİM VE TOPLUMSAL DEĞİŞME

Değişim olgusu, toplumların ve insan yaşamının vazgeçilmez unsurlarından biridir. Tarih boyunca toplumlar büyük ya da küçük, hızlı ya da yavaş birçok değişim ve dönüşüme uğramışlardır. Değişimin olmadığı bir insan topluluğu düşünmek mümkün değildir. Toplumsal yapılar, kurumlar ve ilişkiler sürekli olarak değişmektedir. Ancak kaçınılması mümkün olmayan bu değişimler, her zaman istenen ve beklenen yönde olmamaktadır. Toplumda görülen değişimler, toplumun kalkınmasına ya da ilerlemesine katkıda bulunduğu gibi, dengesinin bozulmasına veya gerilemesine de neden olabilmektedir. Her toplum, koşulları ölçüsünde hem değişimin yarattığı olumsuzlukları gidermek hem de değişimi kontrol ederek planladığı şekilde yönlendirmek ister. Bunu yaparken çeşitli araçları devreye sokar. Toplumsal değişmeyi istenen ve planlanan yönde gerçekleştirmek için kullanılacak önemli araçlardan biri de eğitimidir. Ancak eğitimin, toplumsal değişimde öncelik kazanması toplumdaki farklılıklarla gösterilmektedir. Eğitim, toplumsal değişim üzerinde, zamana ve toplumun içinde bulunduğu şartlara bağlı olarak güçlü veya zayıf biçimde etkili olmaktadır.

EĞİTİM İLE İLGİLİ TANIMLAR

Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreçte bireylere çeşitli bilgi beceri ve tutumlar kazandırılır. Önemli toplumsal kurumlardan biri olan eğitimi sosyolojik, psikolojik ve pedagojik bakış açılarıyla tanımlamak mümkündür. Sosyolojik Tanımlar Sosyolojik bakış açısına göre eğitimin görevi, çocuğu sosyalleştirmek, toplumun kültürünü genç nesillere aktarmak, kültürün gelişmesini ve değişmesini sağlamak olmalıdır. Sosyolojik tanımlarda bireyin sosyalleşmesine vurgu yapılır. Psikolojik Tanımlar Psikolojik bakış açısıyla yapılan tanımlar eğitimi, bireyde var olan ve doğuştan getirdiği yetenekleri ulaşabileceği en üst noktaya çıkarabilme işi olarak görür. Pedagojik Tanımlar Pedagojik tanımlar eğitimi bir süreç olarak ele alır ve eğitim yaşantılarının düzenlenmesine vurgu yapar.

TOPLUMSAL DEĞİŞME

Değişme kavramı, tüm nesne ve olayların var olma biçimi olup, önceki durum ya da davranıştan farklılaşmayı içerir. Burada değişmeye konu olan nesne, olgu, olay ve benzerlerinin nicel ya da nitel anlamda başkalaşması, biçim değiştirmesi ya da dönüşmesi söz konusudur. Toplumsal değişme ise en genel anlamıyla, “toplumsal yapı ve onu oluşturan toplumsal ilişkiler ağı ile bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumlarda belli bir süreç içinde görülen nitelik ve nicelik farklılaşması” olarak tanımlanabilir. Kaçınılması mümkün olmayan toplumsal değişme sürecine bağlı olarak bir toplumsal yapıdan ya da ilişkiler dokusundan başka bir toplumsal yapıya; bir yapılar sisteminden başka bir yapılar sistemine geçilmektedir. Dolayısıyla toplumsal değişme, iç ve dış etkilerle toplumun veya toplumu meydana getiren birimlerin yapı ve fonksiyonlarında görülen yeni durumları ifade eder.

Toplumsal Değişimin Özellikleri

- Değişme kaçınılmaz bir olgudur, her toplumda gözlenir.
 - Toplumların değişme hızı aynı düzeyde değildir.
 - Maddi unsurlar manevi unsurlara göre daha hızlı değişir.
 - Değişme olumlu ya da olumsuz yönde olabilir.
 - Toplumun farklı yapılarında gözlenen değişimler birbirini etkiler.
 - Toplumsal değişme bir süreç içinde ortaya çıkar, gözlenebilmesi için belirli bir süreye ihtiyaç vardır.
- Toplumsal Değişme Tipleri Toplumsal değişme tiplerini, serbest ve müdahale yoluyla değişme olmak üzere iki başlık altında ele alabiliriz:

- Serbest toplumsal değişimler: Baskı olmaksızın iç ya da dış etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan değişimlerdir.

Bu değişimler nüfus artışı, düşünce akımları, icatlar, keşifler, kültür birikimi gibi iç etmenlere bağlı olarak ortaya çıkabileceği gibi yabancı bir kültürle etkileşim sonucu da ortaya çıkabilir.

- Müdahale yoluyla toplumsal değişimler: Baskı yoluyla ya da planlı bir şekilde gerçekleştirilen değişimlerdir.

Müdahale yoluyla toplumsal değişimler, toplumun istek ve ihtiyaçlarına göre demokratik yollarla bireyleri ikna etmek suretiyle gerçekleştirilebileceği gibi, direnenlere karşı zor kullanılarak da gerçekleştirilebilir.

Toplumsal Değişmeyi Etkileyen Faktörler Toplumsal değişmeyi etkileyen faktörler, zamana ve toplumların içinde bulunduğu şartlara bağlı olarak farklılaşmakta ve çeşitlilik göstermektedir.

Toplumsal değişmeye etki eden faktörler her toplumda aynı derecede etki gücüne sahip değildir. Bir toplumda güçlü bir şekilde etkili olan faktör başka bir toplumda aynı düzeyde etkili olmayabilir. Toplumsal değişmeye öncelikli olarak etki eden faktörleri, L. White teknoloji, K, Marx ekonomi, M. Weber ideoloji ve inanç sistemi olarak belirlemektedir.

Sözü edilen bu etkenlerin dışında toplumsal değişmeye, farklı zaman dilimlerinde farklı düzeylerde etki eden birçok faktörden söz edilebilir. Bu faktörlerden bazıları şunlardır: Nüfus, fiziki çevre, ekonomi, bilim ve teknoloji, kültür, eğitim.

EĞİTİM VE TOPLUMSAL DEĞİŞME İLİŞKİSİ

Eğitim ve toplumsal değişme arasındaki ilişki tartışmalı bir konudur. Yani toplumdaki değişmeler eğitimin sonucu mudur? Yoksa eğitim toplumsal değişmelere bağlı olarak mı şekillenmektedir? Bu sorulara her iki şekilde de cevap verilmekle birlikte, genel anlayış eğitim ve toplumsal değişme arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğu yönündedir. Bu bağlamda eğitimin, toplumsal yapıdaki diğer unsurlarda meydana gelen değişmelerden etkilendiği gibi, kendisinin de toplumsal yapıyı oluşturan unsurları etkilediği söylenebilir. Eğitim ve toplumsal değişme arasındaki ilişkiyi dört kurama göre inceleyebiliriz. İşlevselci Kuram ve Eğitim İşlevselci Kuram'a göre eğitim sürecinde, toplumun temel düşünce ve değerleri yetişmekte olan kuşaklara aktararak, toplumun istenen ve arzu edilen yönde değişmesi sağlanmalıdır. Toplumun istekleri doğrultusunda bireyi toplumsallaştıran eğitim, bireye, isteklerini sınırlandırmak, doyum sağlayıcı bir yaşamı gerçekleştirebilecek çerçevenin norm ve değerlerini benimsetmek işlevini yerine getirir. Eğitim yerine getirdiği bu işlevi sayesinde, çocukları toplumsallaştırarak toplumsal yapı ya da düzenin sürdürülmesine yardımcı olur. Aksi hâlde toplumda çözümler ortaya çıkar. Diğer yandan eğitim sürecinde yetenekli, başarılı kişiler seçilerek, onların toplumda yüksek konumlara gelmesi de sağlanmalıdır. Böylece eğitim, toplumdaki hareketliliğin hız kazanmasına dolayısıyla toplumsal düzenin yeni görüşler ve değerler yönünde değişmesine de yol açmış olur. Etkileşimci Kuram ve Eğitim Etkileşimci kuramı savunanlar toplumsal değişme sürecine mikro düzeyden bakarak insanların günlük yaşamı, azınlıklar, sınıf, öğretmen öğrenci vb. gibi toplumsal bütünlüğün parçaları arasındaki etkileşimini ön plana çıkarırlar ve toplumsal yaşamı düzenlemede insanın da inisiyatif sahibi olduğu düşüncesini savunurlar. Toplumsal değişme sürecinde, bireyin temel kişilik özellikleri önemli rol oynamaktadır. Hiç kuşkusuz burada tek yönlü bir etkiden çok, karşılıklı bir etki tepki, yani etkileşim söz konusudur. Ancak, burada kişilik özelliklerinin topluma etkisinin, toplumun kişilik yapısına olan etkilerinden daha çok olduğu düşünülmektedir. Çatışmacı Kuram ve Eğitim Çatışmacı Kuram'a göre eğitim kurumları, mevcut toplumsal, ekonomik ve politik yapı ve ilişkilerden bağımsız hareket edemez. Dolayısıyla eğitim kurumları mevcut sistem ve ilişkileri korur ve yeniden üretir. Avrupa'da başlıca Althusser ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Bowles ve Gintis tarafından temsil edilen bu görüşün savunucuları eğitimi, toplumdaki hâkim sınıf ve grupların kendi kültür ve yaşam biçimlerini toplumun diğer kesimlerine kabul ettirecek "devletin ideolojik bir organı olarak" görmektedirler. Bu görüşe göre eğitim, yeni bir toplumsal düzen meydana getiremez, aksine toplumdaki hâkim sınıfların çıkarlarını koruyarak ve eşitlikçi olmayan toplumsal ve ekonomik ilişkileri yeniden üreterek mevcut statükoyu devam ettirir. Dolayısıyla çatışmacı bakış açısına göre eğitim, siyasal ve ekonomik gücü elinde bulunduranların mevcut statülerini sürekli kılmak için başvurdukları önemli bir araç olarak görülür. Yeniden Yapılanmacı Kuram ve Eğitim Eğitimi toplumsal değişmeyi sağlayan en önemli kurumlardan biri olarak gören Yeniden Yapılanmacı Kuram'a göre eğitim, toplumsal değişmeyi başlatabilir, uygun gördüğü toplumsal değişmeleri yeni nesillere aktarabilir ve toplumsal reform yoluyla toplumu tekrar yapılandırabilir. Yeniden yapılanmacılara göre eğitimciler, çocuğa, her şeyi içine alan ayrıntılı bir toplumsal reform programını öğretirken, kendi başlarına toplumu yeniden kurmaları için çaba harcamalıdır. Yeniden yapılanmacılar, insan yaşamının devamını sağlamak ve insana en iyi uygarlığı yaratmak için insanların değişme planları yapabilen ve istenen hedeflere ulaşmak için bilim ve teknolojiyi kullanabilen toplumsal mühendisler olarak yetiştirilebileceklerini savunmaktadırlar.

EĞİTİMİN TOPLUMSAL DEĞİŞMEYE İLİŞKİN İŞLEVLERİ

Eğitime ilişkin beklentiler, bireylere ve topluma göre farklılıklar gösterdiği için eğitimin işlevleri de çok çeşitli olup aralarında da yakın bir ilişki söz konusudur. Eğitimin toplumsal değişmeye yönelik işlevleri, genel olarak iki başlık altında ele alınabilir.

- **Eğitimin Tutucu İşlevi:** Eğitimin temel görevlerinden biri toplumun kültürel değerlerini ve kültürel değerlerin ortaya çıkarmış olduğu davranış kalıplarını yeni üyelerine aktarabilmektir. Böylece eğitim, toplumsal yaşamın geleneksel yapısını muhafaza ederek mevcut kültürel yapıyı bozabilecek nitelikte olan davranışları denetlemeye çalışır. Bu sayede toplumsal uyum sağlanır ve geleneksel yaşam biçimi korunur.
- **Eğitimin Yaratıcı İşlevi:** Kültürün ve toplumsal davranış örneklerinin korunmasının yanı sıra, eğitimin bir diğer işlevi ise toplumsal değişmeyi başlatacak, yaratıcı, eleştireci, yeni buluşlar ve yeni keşifler yapacak bireylere olan ihtiyacı karşılamaktır. Diğer bir deyişle, dünyada meydana gelen değişmelere ayak uydurabilecek zihinsel yapıyı, açık görüşlülüğü oluşturma eğitimin toplumsal değişme açısından üstlendiği ikinci işlevdir.

EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ

Eğitimde fırsat eşitliği konusu, ortaya çıktığı ve gelişim gösterdiği ilk dönemlerden beri üzerinde en çok tartışılan konulardan birisidir. Bunun belki de en temel nedeni, kavramın doğrudan toplumsal, ekonomik ve politik yönleriyle tartışmaya açık bir başka kavram olan “eşitlik” kavramına dayanmasıdır. Yani eğitimde fırsat eşitliği konusu, doğal olarak eşitlik kavramına ilişkin değerlendirmelerden bağımsız olmamıştır. Dolayısıyla, daha çok eşitlik kavramına ilişkin olarak sorulan, eşitliğin mümkün olup olmadığı, nasıl anlaşılması gerektiği ya da belirli türden eşitlik biçimlerinin eşitsizliğin çözümü olup olamayacağı türünden sorular, eğitimde fırsat eşitliği konusu içinde geçerli sorulardır. Fakat buradaki asıl mesele, dile getirilen sorular değil, eşitlik olgusunun nasıl kavrandığıyla ilgili olarak bu sorulara verilen cevaplardaki farklılıklardır. Eşitlik konusuna dair sorular, konuyu farklı bağlamlarda ele alan görüşler açısından farklı şekillerde cevaplandırılmaktadır. Bu durum ise konuyu daha da karmaşıklaştırmakta ve içinden çıkılması güç bir duruma getirmektedir. Eğitim sosyologlarının her geçen gün üzerinde daha fazla durdukları bir konu olan eğitimde fırsat eşitliği konusu, günümüzde de özellikle eşitlik talepleri ve beklentileri açısından yeniden değerlendirilmektedir. Konu ayrıca değişen toplumsal ve ekonomik ilişki sistemleri ile eğitim sistemleri bağlamında farklı açılardan ele alınmakta, fırsat eşitliği sorununun eğitsel süreçlerle ilişkisi hakkında çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Söz konusu çalışmalarda eğitimin iddia edildiği gibi bir fırsat eşitliği aracı olup olmadığı yanında, eğitsel çabaların eşitliği sağlamada ne derece etkili olduğu tarzındaki sorulara da cevaplar aranmaktadır. Hatta tartışmalar daha da ileri götürülerek eğitim sistemlerinin ve bu sistemleri oluşturan okul, sınıf ve programların fırsat eşitliği sağlamak yerine, eşitsizliği yeniden üretme aracı olarak işlev gördüğü iddiaları gündeme getirilmektedir.

EŞİTLİK, EŞİTSİZLİK VE FIRSAT EŞİTLİĞİ

Eşitlik kavramı insanların diğer insanlarla, vatandaşların diğer vatandaşlarla aynı hak ve özgürlüklere sahip olma istek ve düşüncesine dayanmaktadır. Eşitsizlik kavramı ise daha çok eşitliğin imkânı ya da olabilirliğine ilişkin sınırlara vurgu yapan bir kavramdır. Tarihsel toplumsal süreçler göz önüne alındığında, eşitsizliğin tüm toplumsal süreçlerin reddedilemez bir gerçeği olması nedeniyle tartışmaları belirleyici olan eşitlik durumu değil, çoğunlukla eşitsizlik düşüncesi olmuştur.

Eşitlik ve Eşitlik Biçimleri

Eşitlik kavramının genişliği nedeniyle tanımlanması güç olan bir kavram olsa da ahlaki ve toplumsal bir ideal olarak, insanların birbirleriyle aynı insan doğasına sahip olmak bakımından, aynı konum ve değerde olmaları hâline vurgu yapan bir kavramdır. Eşitlik insanların birbirleriyle eşdeğer olduğunu, bundan dolayı insanlar arasında ayırım gözetilmemesi gerektiğini dile getiren temel bir ilkedir. Eşitlik kavramı; farklı alanlarda, farklı anlamlar ile karşımıza çıkmaktadır. Ahlaksal anlamda, insanın sadece insan olma sıfatı ile eşit haklara sahip olması; siyasal anlamda, yöneticilerin eşit oy ilkesine göre seçimi, eşitliği tanımlamaktadır. Hukuk alanındaki eşitlik ise; kanunlar önündeki eşitlik ile ifade edilmektedir. Genellikle dört eşitlik tipi belirlenir. Birincisi, varlıksal eşitlik ya da kişiler arasındaki özsels eşitliktir. İkinci olarak, istenen amaçlara ulaşmadaki fırsat eşitliği gelir. Üçüncüsü şartlarda eşitliktir, söz konusu toplumsal grupların yaşam koşullarının eşit kılınmasına çalışıldığı yerde ortaya çıkar. Dördüncüsü de sonuçlarda eşitliktir Varlıksal eşitlik, kişiler arasındaki özsels eşitlik diye nitelendirilmektedir. İnsanlar arasında varlıksal eşitlik olduğu fikri, belirli dinlerde ve ahlak geleneklerinde rastlanan bir özelliktir. Tipik biçimi, Tanrı önünde kişilerin eşit olduğu savıdır. Fırsat eşitliği, şartlarda eşitlikle birlikte Batının demokrasi geleneğindeki en yaygın eşitlik savıdır. Fırsat eşitliği düşüncesini anlamak görece daha kolaydır. İlkece, önemli toplumsal kurumlara girme hakkının herkese tanınması ve evrensel esaslara (özellikle başarıya ve yeteneğe) bağlı olması anlamına gelir. Fırsat eşitliği, şartlarda eşitliğin doğal bir sonucudur ancak, yaratılması en güç olandır. Burada anlatılmak istenen; bireylere fırsat eşitliği verilirken onların başlangıç noktalarının da eşitlenmesidir ki toplumda var olan tabakalaşma da göz önüne alındığında, yaratılması en güç olan eşitlik türünün, şartlarda eşitlik olduğu açıkça görülmektedir. Sonuçlarda eşitlik ise, en radikal eşitlik fikridir. Burada amaç, başlama noktasına ve doğal yeteneğe bakmadan, yasamayı ya da diğer siyasal araçları kullanarak sonuçlarda eşitliği sağlamaktır. Eşitsizliğin Kaynakları Toplumsal eşitsizlik, muhtemelen, insan toplumu kadar eskidir; aynı şekilde eşitsizliğin doğası ve nedenleriyle ilgili tartışma da toplum felsefesinin kadim konusudur. Toplumsal eşitsizlik, toplumsal ilişkilerde eşitsizliğin kaçınılmaz olduğunun düşünülmesine yol açacak kadar kalıcı ve genel geçerdir.

Eşitsizliğin doğal ve kaçınılmaz olup olmadığı sorusu, yüzyıllardır toplum felsefesinin başlıca uğraşısı olmuştur. 18. ve 19. yüzyıllarda birçok toplum filozofu, eşitsizliğin kaynakları, yani tarihsel kökenleri meselesine eğilmiştir.

Söz gelimi Rousseau'nun ünlü Toplum Sözleşmesi metni insanlar arasındaki eşitsizliklerin kaynaklarını tartışmaya açmaktadır. Rousseau'nun bu metni, "insan hür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur" cümlesiyle başlar. Ona göre eşitsizliğin kaynağı insanların doğal durumdan medeni duruma geçmesinin sonucu olan mülkiyet ilişkileridir. Ralph Dahrendorf da doğal ve toplumsal farklılıklar arasında bir ayırım yapar; ardından da değerlendirmeli bir derecelenme getiren eşitsizlikler ile böyle bir derecelenme getirmeyen eşitsizlikleri birbirinden ayırmamız gerektiğini ileri sürer. Sosyolojik yönüyle eşitsizliğin kaynakları sorunu, eşitsizliğin doğal kaynaklarıyla karşıtlık içerir. Sosyolojik anlamda eşitsizlik meselesi daha çok eşitsizliğin belirli bir toplumun toplumsal kurumları ve süreçlerinden nasıl doğduğu konusuyla ilişkilidir.

Bu noktada Emile Durkheim ve Max Weber gibi sosyologlar eşitsizliği toplumsal yaşamın zorunlu bir boyutu olarak görürlerken, Karl Marx ve onu takip eden düşünürler eşitsizliği toplumsal güç ilişkilerinden doğan ve aşılması olanaklı bir durum olarak tanımlarlar.

Fırsat Eşitliği Modern demokrasilerde en yaygın eşitlik türü olan "fırsat eşitliği", toplumsal, siyasal ve ekonomik kökenlerine, kısacası sınıfsal konumlarına bakılmaksızın, herkesin yetenek ve becerileri ölçüsünde yarışabileceklerini öngören liberal bir eşitlik ilkesidir. Bu yarışın kuralları yasalarla düzenlenmiştir ve "tüm insanlar yasalar önünde eşittir". Fırsat eşitliği toplumdaki herkese, kendi yeteneklerini ortaya koymaları için şans verilmesi, hiç kimseye engel konulmaması ve haksız avantaj sağlanmaması şeklinde tanımlanmaktadır. Fırsat eşitliğinin anlamlı bir içeriğe sahip olabilmesi için, şartlarda eşitliğin, yani yarışa katılanların aynı noktadan ve abartısız engellerle yarışa başlamalarının sağlanması zorunludur.

EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ

Eğitimde fırsat eşitliği kavramı bu yönüyle, toplumsal eşitlik düşüncesinin hem eğitim yoluyla sağlanabileceği hem de eğitimin eşitlik için temel bir zemin olduğu düşüncesinin bir sonucudur. Dolayısıyla eğitimde fırsat eşitliği, herkesin sahip olduğu yeteneklerini hiçbir ayrıma ve engele uğramadan en uygun biçimde geliştirmede eğitim hizmetlerinden eşit derecede yararlanma şansına sahip olmasıdır. Birçok eğitim bilimci özellikle okulun, çocukların sahip oldukları farklı yetenek özelliklerini sonuna kadar geliştirdiği takdirde, fırsat eşitliğinin gerçekleşeceğini savunmuştur.

Eğitim ve Fırsat Eşitliği

Eğitimde fırsat eşitliği, eşitlik ya da fırsat eşitliği düşüncesinin eğitimle ilişkilendirilmiş biçimidir ve eşitliğin eğitim aracılığıyla sağlanabileceği kabulüne dayanır. Bu açıdan eğitim, fırsat eşitliği için hem temel bir zemin hem de eşitliği sağlamak için gerekli ön koşulların oluşturulduğu alandır. Bu çerçevede eğitimde eşitlik dendiğinde akla gelebilecek anlayışlardan ilki, biçimsel eşitliğin sağlanmasıdır. Söz konusu anlayışa göre, eğitimden yararlanan bireylerin başarı düzeyleri arasındaki farklar, tamamen yetenekleri ya da yatkınlıkları arasındaki "doğal" farklılıklardan kaynaklanır. Bu farkların, öğrencilerin sosyoekonomik özellikleriyle, bölgesel farklılıklarla ya da toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkili olabileceği göz ardı edilir. Doğal kabul edilen yetenek ve yatkınlıklar, bireyin elde etmeyi umacağı üst eşiği belirler. Bu anlayışa göre, eğitim sistemi, tüm bireylere eşit mesafede durmalı, uygun bilimsel ölçme-değerlendirme yöntemleriyle daha yetenekli bireylerin seçilerek daha üst eğitim kademelerine ulaştırılması amaçlanmalıdır.

Eğitimde fırsat eşitliğinden dört değişik anlam çıkarmak mümkündür: İlk görüş, herkes için eşit miktarda eğitim olarak ifade edilebilir. İkinci görüş, belirli bir standarda kavuşana kadar asgari ölçüde yeterli olabilecek bir eğitimin sağlanmasıdır. Üçüncü görüş, eğitimde fırsat eşitliği, eşitliği sağlamanın bizzat kendisi ve fırsat eşitliğine giden yoldur. Dördüncü görüşe göre ise fırsat eşitliğinin gerçekleşebilmesi, öğretimdeki maliyet ile elde edilecek hasılaya göre sağlanabilecektir. Sosyal bilimciler okulun, çocukların sahip oldukları farklı yetenek özelliklerini sonuna kadar geliştirdiği takdirde, fırsat eşitliğinin gerçekleşeceğini savunmuşlardır.

Eğitimde Fırsat Eşitliği: Gelişim Dinamikleri Eğitim hakkının eşitlikçi bir görüş olarak ileri sürülmesi görece yeni bir olgudur ve yine 19. yüzyıl başlarına rastlar. Sanayi Devrimiyle birlikte üretim etkinliğinin aileden fabrikaya geçmesi, eğitim hizmetinin genel ve kamusal olarak sunulması gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Eğitimin devlet eliyle düzenlenmesi ve kamusal kaynaklarla finanse edilmesi eşitlik tartışmalarını gündeme getirmiştir. Sanayi Devrimi üretim etkinliğini aileden fabrikaya aktarırken ailenin hem bir üretim birimi olma özelliğine son vermiş hem de toplumsal güvenlik işlevini zayıflatmıştır. Böylece, çocukların aile dışına mesleksi göçü hız kazanmış, iş ve mesleğe hazırlanmaları da çalışamayacak duruma düştüklerinde bakım ve gözetilmeleri de artık bir toplumsal sorumluluk konusu sayılmıştır. Anlaşılabileceği gibi eğitimde fırsat eşitliğinin gelişimi esasen, Sanayi Devrimiyle gelişen ihtiyaçlara ve değişen toplumsal dinamiklere bağlıdır.

Eğitimde Fırsat Eşitliği: Modeller Eğitimde fırsat eşitliği konusu pek çok unsurla ilişkilidir. Bu unsurlar öğrencinin yeteneklerinin geliştirilmesinde, gizil potansiyellerinin ortaya çıkarılmasında ve eğitsel şartların sağlanmasında somutlaşan unsurlardır. Diğer bir ifadeyle eğitimde fırsat eşitliği

kavramı öğrenme gizilleri, olanaklar, sonuçlar ile başarı ve ödül gibi pek çok kavramla yakından ilişkilidir. Meritokrasi modeline göre çocukların öğrenme gizilleri doğuştan eşit değildir. Bu eşitsizlik aile kökenleriyle ilişkilendirilebilir. Varlıklı ve zeki ana babalar tüm üstünlüklerini çocuklarına aktarır, bu sayede onların okulda ve sonraki yaşamda başarılı olmalarını ve kendi çocuklarına da benzer avantajları kazandırmalarını sağlarlar. Köktenci model, Eğitsel başarıda aile çevresinin yetenekten daha önemli bir belirleyici olduğu, bunun da toplumsal-ekonomik yapı eşitsizliklerini yansıttığı esasına dayanır. **Gelenekçi-Seçkinci (Tutucu) Model**, üst sınıfların çocuklarının daha zeki ve başarılı olduklarını, daha seçkin okullara gitmeleri gerektiğini savunur. Evrimci Liberal modele göre yetenek büyük ölçüde kalıtsaldır. Ancak yetenek kalıtımı bir kuşaktan ötekine sınıflar arasında büyük çapta akışkanlığa yol açar. Ödünleyici Liberal model, zekânın temelde kalıtsal bir özellik olmayacağını vurgulayarak, eğitim sisteminin evdeki “yoksunluk” çevresini ve giderek toplumsal eşitsizlikleri telafi edici bir araç olarak kullanılabilmesini savunur.

EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTSİZLİĞİNİN KAYNAKLARI

Bireyler doğarken yasalar önünde eşit olarak doğarlar. Fakat birçok yönden eşitsizlik içinde yaşarlar. Bu eşitsizlikler aileden ve çevreden kaynaklanabileceği gibi, bireysel ya da toplumsal nedenlerden de kaynaklanabilir. Aileden kaynaklanan eşitsizlikler daha çok ailenin eğitim düzeyi ve sosyoekonomik yapısıyla ilgilidir. Çevreden kaynaklanan eşitsizlikler bireyin içinde yaşadığı coğrafi konum ve toplumla ilgilidir. Bireyin içinde yaşadığı coğrafi bölge eğitim-öğretim imkânlarından yararlanabilme derecesini olumlu ya da olumsuz etkilemektedir. Bu engellerin yanı sıra bireyin içinde bulunduğu toplumun yaşam tarzı, inançları, tutumları ve ön yargıları eğitim-öğretimi olumlu ya da olumsuz etkilemektedir.

EĞİTİM, TOPLUMSAL TABAKALAŞMA VE HAREKETLİLİK

Bilindiği gibi eğitim, toplumun en temel kurumlarından birisidir. Öteki temel toplumsal kurumlar ekonomi, aile, din, siyaset ve serbest zamanlar kurumudur. Eğitim ve öğretimde temel amaç, toplumun ihtiyaç duyduğu beceri ve kimliğe sahip bireyler yetiştirmektir. Toplumsal yapı içinde bu amacı gerçekleştirme görevi de öncelikli olarak eğitim kurumunun görevidir. Ancak eğitim kurumu, bu görevini öteki toplumsal kurumlardan ve temel toplumsal sistemden soyutlanmış olarak yerine getirmez. Tersine öteki toplumsal kurumlarla ve toplumsal sistemle yakın ilişki ve etkileşim içinde görevlerini icra eder.

EVRENSEL BİR OLGU OLARAK EĞİTİM

Günümüz toplumlarında her bireyin devletine karşı ödev ve sorumlulukları olduğu gibi, devletin de bireylere karşı görevleri vardır. Bu temel görevlerin ilk akla gelenleri eğitim, güvenlik, adalet ve sağlıktır. Hiç kuşku yok ki eğitim, gelişmiş toplumlarda devletin vatandaşlarına yönelik görev ve sorumluluklarının en başta gelenidir. Ücretsiz ve devlet eliyle yürütülen eğitim anlayışı, özellikle 19. yüzyılda yaygınlık kazanmaya başlayan bir görüştür. Zorunlu eğitim yaşı 1947'de 15'e, takip eden yıllarda ise 16'ya çıkarılmıştır.

TOPLUMSAL TABAKALAŞMA VE TOPLUMSAL HAREKETLİLİK

Hemen her toplumda gözlemlenen evrensel bir olgu olan tabakalaşma öz olarak, bireyleri, sahip oldukları hayat şansları ve eşitsiz ödüllendirmeler temelinde derecelendirme sistemi şeklinde tanımlanabilir. Bir başka ifadeyle sosyal tabakalaşma, insan kategorilerinin toplumda hiyerarşik bir şekilde sıralandığı sistemdir. Tabakalaşma ile ilişkili olarak, toplumda bazı bireyler ya da gruplar çok şeye sahip olurken, bazı grup ve bireylerin de pek fazla bir şeyi yoktur. Servet ve siyasi açıdan güçlü bireyler, toplumdaki ayrıcalıklı konumlarını sürdürebilmek için, alt ve orta sınıflara karşı iş birliği içindedirler. Çatışmacıların ortaya koyduğu idealistçe hükümler, bazı sosyalist toplumlarda uygulanmıştır. Ne var ki herkesin temel ihtiyaçlarının mümkün olduğunca eşit karşılanmasının hedeflendiği, ödüllendirmede performansın temel unsuru teşkil etmediği, Sovyetler Birliği gibi sosyalist toplumlarda, motivasyon eksikliği ve düşük verimlilik, sonuçta çöküşü kaçınılmaz hâle getirmiştir. Köleliğin hüküm sürdüğü toplumlarda bazı insanlar, bir mal ya da nesne gibi görülür. Kölelik damgasını yiyen insanlar bir mal ya da hizmet gibi alınıp satılır hatta miras bırakılabilir. Kölelerin üzerindeki mutlak tasarruf yetkisi, onların sahibi durumundaki efendisine aitti. En tabii hak olan yaşama hakkının bile başkalarının elinde olduğu toplumlarda, kölelerin eğitim hakkından söz etmek elbette imkânsızdı. Eğitim imkânlarından ancak efendilerin istediği ve izin verdiği kadar faydalanabilirlerdi. Feodal sistem ya da derebeylik olarak da adlandırılan zümre tipi tabakalaşma ise daha çok Orta Çağ Avrupası'nda gözlemlenen bir tabakalaşma sistemidir. Bu sistemde temel belirleyici unsur mülk ve toprak sahipliğidir. Her zümrenin yasalarla belirlenmiş hak ve sorumlukları vardır. Toplumsal hayattaki temel zümreler yönetenler, din adamları ve yönetilenlerden oluşur. Yönetenler zümresi kendi içinde imparator, soylular, aristokrasi gibi alt zümrelere ayrılabilir. Yönetilenler zümresi içinde ise tüccarlar, zanaatkarlar, köylüler ve serfler (köleler) sayılabilir. Sosyal hareketlilik, toplumun sosyal hiyerarşisi içinde yer değiştirme olayı şeklinde tanımlanabilir. Toplumsal hareketlilik yatay ya da dikey yönlü olabilir. Dikey hareketlilik aşağıdan yukarıya doğru olabileceği gibi, yukarıdan aşağıya doğru da olabilmektedir. Yatay hareketlilik ise toplumsal yapının hiyerarşik düzeninde, aynı derecedeki kategoriler içinde yer değiştirme olayı olarak akla gelmelidir. Burada bireylerin statü, saygınlık ya da konumlarında bir yükselme ya da bir azalma söz konusu değildir. Atatürk Üniversitesi'nde çalışan bir Profesörün, buradan ayrılıp, Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde Profesör olarak göreve başlaması yatay hareketliliğe örnektir. Dikey hareketlilikte ise toplumsal yapıdaki, birbirinden derece bakımından farklılaşmış katmanlar arasında bir devinim söz konusudur. Bu toplumsal devinim üst toplumsal katmanlardan alt toplumsal tabakalara ya da alt katmanlardan üst katmanlara doğrudur. Dikey hareketlilikte bireylerin toplum içindeki konumlarında ya da statülerinde bir artış ya da azalış yaşanır. Çağdaş toplumlarda gözlemlenen yukarıdan aşağıya doğru dikey toplumsal hareketlilikte eğitim ve başarı büyük rol oynar. Aşağıdan yukarıya doğru dikey toplumsal hareketliliğe Mersin Üniversitesi'nde çalışmakta olan bir Doçentin, gerekli şartları yerine getirip kendi üniversitesinde Profesörlük konumuna yükselmesi ya da bu doçentin Mersin Üniversitesi'nden ayrılıp, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Profesör olarak göreve başlaması örnek olarak verilebilir. Kast sisteminde toplumsal tabakalaşma, doğuştan getirilen özellikler temelinde şekillenir. Ailesi

tarafından verilen statülerin bireylerin hayatının neredeyse tamamını belirlediği bu sistemde, bireysel çabalara bağlı sosyal hareketlilik yok denecek kadar azdır. Bir başka ifadeyle kast sistemlerinde, toplumsal hareket imkânları son derece sınırlı ve tabakalar arasındaki geçiş çok azdır. Kuşaktan kuşağa toplumsal olarak aktarılan kast sisteminin, günümüzde en yaygın görüldüğü ülkeler arasında Hindistan ve Yemen gibi ülkeler sayılabilir. Kast sisteminde genellikle dört kast ve bunlara ilaveten dokunulmazlar gözlemlenir. Her bir kast da kendi içinde, alt kastlardan oluşur.

TOPLUMDAKİ TABAKALI YAPI VE EŞİTSİZLİKLERE DAİR TEORİLER

Sosyolog ve öteki sosyal bilimcilerin temel amaçlarından biri, toplumun sosyal yapısını anlamak ve açıklamaktır. Sosyologlar toplumu anlayabilmek için, toplumsal hayattaki eşitsizlikleri, toplumun iktidar yapısını ve toplumdaki güç ilişkilerini incelerler. Eşitsizlik, ister sosyal açıdan isterse de ekonomik açıdan olsun, kapitalist toplumların ortak özellikleri arasında yer alır. Toplum hayatındaki bu eşitsizlikler, hemen herkes tarafından kolaylıkla gözlemlenebilir. Toplumda bazı kişilerin ya da toplumsal grupların, toplumdaki öteki kişi ya da gruplara oranla çok daha fazla paraya ve itibara sahip olduğu herkesçe malumdur. Yine bu ayrıcalıklı kişi ya da grupların, toplumdaki karar verme mekanizmaları ve karar alma süreci üzerinde çok daha etkin olduğu bilinen bir hakikattir.

SINIF OLGUSU VE SINIF TEORİSİ

Sınıf teorisinin düşünsel temelleri Karl Marks tarafından atılmış ilerleyen süreçte çoğunlukla yine Marksist düşünürlerce şekillendirilmiştir. Sınıf teorisi alanında iki temel yaklaşım ve bunların alt teorileri vardır. Bu teorilerin ortak hedefi, toplumun temel toplumsal dinamikleri olarak varsaydıkları toplumsal sınıfları tanımlamak ve açıklamaktır. Sınıfla ilgili iki ana teori: Marksist sınıf teorisi ve Weberci sınıf teorisidir. Sınıf olgusunu temel alarak toplumdaki tabakalı yapıyı açıklamayı hedefleyen teorisyenler, ilgilerini toplumdaki eşitsizlikler üzerinde yoğunlaştırırlar. Onlara göre toplumdaki bireyler, ekonomik eşitsizlikler temelinde en az iki, hatta üç kategoriye ayrılırlar. Bu kategoriler toplumsal sınıf olarak adlandırılır. Toplumların bu sınıfsal yapısı hiyerarşik bir görünüm sergiler. Hem Marksist hem Weberci sınıf teorisyenleri, sınıfları toplumun temel sosyal güçleri olarak görürler. Marksist sınıf teorisinin mimarı Karl Marks, tarih içindeki temel sosyal dinamik olarak gördüğü sınıf olgusunu açıklamada, üretim araçları ve üretim ilişkileri olgularından hareket eder. Marksistlere göre, insanlar farkında olsalar da olmasalar da toplumsal hayatta sınıflar ve sınıf çatışması vardır. Bu olgular bireyler üzerinde etkilidir. Bu sınıflar birbirlerinden farklı, hatta birbirleriyle çelişen ve çatışan ilgi ve çıkarlara sahiplerdir. Bu çıkarlar, kapitalizmin ekonomik dinamikleri tarafından şekillendirilmiştir. Öte yandan, Weberci sınıf yaklaşımının en önde gelen ismi, Alman sosyolog Max Weber'dir. Weber'e göre sınıf, ortak market-pazar konumlarına sahip bireylerin oluşturduğu sosyal gruplardır. Weber'e göre bireylerin sınıf konumu, pazar (market) konumları tarafından belirlenir. Benzer sınıf konumları bireylerde benzer yaşam şekilleri, benzer hayat anlayışları, ortak ilgi ve çıkarlar yaratabilir. Bazı Weberci düşünürler ise sınıfı statü, saygınlık, market ve iş konumu, meslek, gelir, eğitim gibi olguları dikkate alarak analiz eder. Sınıf konumu fikri Weberci yaklaşımı Marksist düşünceden farklı kılar. Zira Marksist düşünce sınıf olgusunu, üretim ilişkileri temeline dayandırırken; Weberci anlayış sınıfı toplumun ticari yaşantısının ortaya çıkardığı bir olgu olarak görür.

ELİT OLGUSU VE ELİT TEORİSİ

Toplum hayatındaki eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerden doğan tabakalı yapıyı anlayıp açıklamak için kullanılan bir diğer kuramsal temel, elit teorisidir. Elit teorisinin temelini elit kavramı oluşturur. Bu yüzden önce, elit olgusu ve elit kavramını açıklamak gerekir. Böylece elit olgusu ve elit kavramına dair bazı yanlış anlaşılmalara ve kavram kargaşasına da ortadan kaldırılmış olacaktır. Genel anlamıyla elit kavramı, toplumsal yapı içinde en üst tabakaya mensup bireyleri tanımlamada kullanılır. Elitler zenginlik, güç-iktidar, saygınlık gibi toplumca değer atfedilen sosyal-ekonomik varlıklardan, toplumdaki öteki insanlara oranla daha fazla pay almış durumdadırlar. Giddens eliti, toplumsal organizasyon ve kurumların tepesindeki karar verme yetkisine sahip, biçimsel olarak tanımlanmış konumları işgal eden bireyler olarak tanımlar. Özet olarak teorik açıdan elit kavramı, kurumsal iktidara sahip, toplumsal kaynakları kontrol edebilecek konumda bulunan, karar verme sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak ciddi bir şekilde etkileme yetisine sahip, karşıtlarına rağmen istek ve amaçlarını gerçekleştirebilen bireyler olarak tanımlanabilir. Elitleri belirlemede üç temel ölçüt ise güç (iktidar), kontrol ve etki'dir.

EGİTİM, TOPLUMSAL TABAKALAŞMA, HAREKETLİLİK VE ELİTLERİN DOLAŞIMI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Başta da belirtildiği gibi, toplumsal tabakalaşma olgusu, evrensel bir sosyolojik olgudur. Dün olduğu gibi bugün de tabakalaşmayı, az ya da çok her toplumda gözlemlemek mümkündür. Toplumsal tabakalaşma, bireylerin eşit olmayan ödüllendirme ve hayat şansları bakımından toplumda hiyerarşik olarak derecelendirmeye tabi tutulmasıdır. Dört tür tabakalaşma sistemi vardır. Bu tabakalaşma türleri arasında kölelik, kast sistemi, feodal sistemler ve sınıf sistemleri sayılabilir. Bu tabakalaşma sistemleri içinde günümüz toplumlarında en yaygın olanı sosyal sınıf temelli tabakalaşmadır. Toplumsal hareketlilik imkânları açısından, tabakalaşma sistemlerinin bazıları daha dinamik yapıya ve toplumsal hareketlilik kanalları açıktır. Bazı tabakalaşma sistemleri ise çok daha katı ve değişime

kapalı bir yapı sergiler. Toplumsal hareket imkânlarının sınırlı ve tabakalar arasındaki geçişin çok az olduğu tabakalaşma sistemleri, kast sistemi olarak da adlandırılabilir. Kuşaktan kuşağa toplumsal olarak aktarılan kast sisteminin, günümüzde en yaygın görüldüğü ülkeler arasında Hindistan ve Yemen gibi ülkeler sayılabilir. Kast sisteminde, bireylerin toplumsal yapıdaki yeri doğumla belirlenir. Örneğin eski Hint kast sistemi, son derece katı ve hiyerarşik bir yapıdadır. Bu kast sisteminin tepesinde elitler bulunur. Onları savaşçılar ve tüccarlar izler. Tüccarların altında ise hizmetçiler bulunur. Kast sisteminin en alt katmanında ise dokunulmazlar yer alır. Üst katlardaki herkes dokunulmazlardan uzak durmak zorundadır. Toplumsal tabakalaşma olgusu ile yakından ilişkili bir diğer sosyolojik olgu ise toplumsal hareketlilik. Kısa bir tanımla toplumsal hareketlilik, insanların veya grupların bir toplumsal sınıftan diğerine hareket etmesi ya da bir toplumsal katmandan ötekine yer değiştirmesi demektir. Toplumsal hareketlilik yatay ya da dikey yönlü olabilir. Dikey hareketlilik de aşağıdan yukarıya doğru olabileceği gibi, yukarıdan aşağıya doğru da olabilir. Eğitim yalnızca niceliksel açıdan değil, niteliksel bakımdan da büyük önem taşımaktadır. Yani alınan eğitim miktarının (eğitim düzeyinin) yanı sıra kalitesi de bu toplumsal hareketlilik olanakları ve elit dolaşım sürecinde etkilidir. Bunların yanı sıra, alınan eğitimin türü de bireylerin toplum içinde etkin konumlara ulaşabilmelerinde etkili olabilmektedir. Hatta bunun da ötesinde, eğitim görülen okulun kendisi de bu süreçte işin içine karışmaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de bazı üniversiteler, hatta bazı lise ve kolejler elit okulları olarak ünlenmişlerdir.

EĞİTİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Eğitim ve toplumsal cinsiyet ilişkisi, ekonomiden siyasete, sosyolojiye hemen hemen bütün disiplinlerin ilgi duyduğu bir alandır. Hiçbir bilim alanı yoktur ki, eğitimin cinsiyetler üzerindeki etkisini ve sonuçlarını görmezlikten gelsin. İnsanın, insan olma süreci üretimle ilgilidir. Maddi yaşamın olduğu kadar, kültürün de üretimi her iki cinsine ait insanın ürünüdür. Ancak tarih bize göstermektedir ki, işlerin ve yaşamın kadın ile erkek cinsine özgü iş bölüşümünden sonra, insanlar arasındaki eşitsizlikler derinleşmiştir. Bu ünite, eğitim ve toplumsal cinsiyet tanımlarına bakılacak, düşünce tarihinden günümüze kadınların eğitime yönelik yaklaşımlar ele alınacak, eğitime erişimin toplumsal boyutları irdelenecek, eğitimin içeriği tartışılacaktır.

KAVRAMSAL OLARAK EĞİTİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Eğitimin Anlamı Günümüzde eğitim, toplumda var olan değerlerin aktarılması ve genç kuşakların gelecekteki yaşama hazırlanmasının ötesinde çok daha derin anlamlar içermektedir. Eğitim aracılığıyla bireyin güçlenmesi veya güçsüz kılınması günümüzün temel tartışmaları arasında yer almaktadır. Eğitimin içeriğinin; bilimsel, laik, fırsat eşitliğine dayalı, toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, çağın gereklerinin farkında ve toplumsal dayanışmayı dikkate alan özellik taşıması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, okullaşma oranının artması kız ve erkek çocuklar için oldukça önemlidir. Ancak Nelly P. Stromquist'in belirttiği gibi özellikle kızların okullaşma oranının artması da tek başına yeterli değildir. Burada önemli nokta eğitim materyallerini eşitlikçi bir söylemle dayalı olarak hazırlamak (Gümüsoğlu, 2016) ve toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim ortamları yaratmaktır. Kız çocuklarının eşitlikçi bir eğitim sürecinde geçmeleri onları; ekonomik, sosyokültürel, aile kurumu, hukuk, siyaset alanlarında ve psikolojik olarak güçlü kılar. Toplumsal Cinsiyet Toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez 1972 yılında Ann Oakley, tarafından Sex, Gender and Society adlı eserde tanımlanmıştır. Buna göre cinsiyet, biyolojik olana işaret ederken; toplumsal cinsiyet kültürel olarak inşa edilen eril ve dişil sınıflandırmaya karşılık gelir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, toplum tarafından üretilmiştir. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet doğal bir olgu değildir, farklı tarihsel ve toplumsal aşamalarda farklı anlamlar içermektedir. Bireyin cinsiyetine bakılarak, toplumsal yaşamda üstlenecekleri roller belirlenir. Buna da toplumsal cinsiyet rolleri denir.

Çocukların cinsiyetlerine dayalı olarak toplumsallaştırılmaları süreci dört biçimde karşımıza çıkar: İlk olarak; kız çocukların dış görünüşlerinin kadınsı olmalarını sağlanarak, onların güdülenmeleri sonucu çocuğun kendilik algısı belirlenir. İkinci olarak; kız ve erkek çocuklarını farklı objelere yönlendirmek, kızlara bebek ve yumuşak oyuncaklar; erkeklere ise zekâ geliştirici, mekanik oyuncaklar veya silah verilmesi her iki cinsiyetten çocuğun yetişkin kimliklerine hazırlanmasını sağlar. Üçüncü olarak; yaramaz oğlan ve uslu kız ya da erkeksin ağlama vb. sözler aracılığıyla çocukların toplumsal cinsiyet rolleri belirlenir.

DÜŞÜNCE TARİHİNDE EĞİTİM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal örgütlenmenin devamlılığını sağlamaya yönelik olarak insanın, ilk kez ev dışında yetiştirilmesi de Sümer'de görülür. Okulla ilgili bilgi üretiminin, öğrenci ve öğretmen kimlikleri de ilk kez Sümer'de ortaya çıkar.

Öğrencilerin kil tabletlerinde yazan, eğitim ve öğrenme ilişkisini ortaya koyan şu söz okulun Sümer toplumu için anlamını ortaya koyar: İçine gözler kapalı girilen/İçinden çıkıldığında gözler apaçık olan/ 'Ev', nedir o 'ev?. Yunan uygarlığında ise M.Ö. 9-8. yüzyıla kadar, kadınlar toplumsal yaşamın içinde saygın statüsünü korumaktadır. Ancak daha sonraki yüzyıllarda kadınların aile içinde ve toplumdaki konumu değersizleştirilir. Kadının eğitim, miras vb. hakları bulunmaz Platon'dan sonra yetişen Aristoteles (M.Ö. 384-322) için de eğitim son derece önemlidir. Politika adlı eserinde Aristoteles, bir yasa koyucunun birinci ödevinin gençlerin eğitimini düzenlemek olduğunu belirtir ve eğitimi, kamunun-devletin görevi olarak ele alır. Ancak Aristoteles için eğitimin öznesi oğullardır. Eğitim yüksek ve özgür kişilere yakışır nitelik taşımalıdır. Eski Türklerin göçebe yaşam biçimlerine uygun olarak, kadın erkek arasında görece bir eşitlik bulunur. İslamiyet'in kabulünden sonraki başlıca klasik eserlerde ise erkeklerin eğitimine odaklanılır. Örneğin, Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig adlı eserinde kızlar için şunları söyler: Kızları evlendirmeli, onları lüzumsuz yere evde tutmamalıdır. Aksi takdirde pişman olursun.

Yine döneminin önemli eğitimcilerinden Keykavus da eserinde şöyle demektedir: Kızına yazı öğretme. Kızlar arzularını ve duygularını başkalarına bildirecek şekilde yazı öğrenmemelidir. Eğer kız iyiden

iyiye büyümüşse ona koca bulmaya çalış. Bu çağlarda da kızların eğitimi olanağı olan aydın ailelerin kızlarına evlerinde aldıkları özel derslerle sınırlıdır. İslamiyet'in özünde bulunan bilgiye ve öğrenmeye değer veren yaklaşım kadınların eğitimine yeterince uygulanmaz. Aydınlanma Çağı'na doğru Erasmus (1467-1536) kadınların eğitimini, çocuklarını yetiştirmek ve eşinin düşünce yaşamına katılabilmesi için istemiştir. J. J. Rousseau (1712-1778) ise o güne dek eğitimle ilgili en kapsamlı eser olan Emile'i yazmıştır. Rousseau, John Locke (1632-1704) gibi asilzade (Rousseau, 1956: 370), herhangi bir meslek sahibi değil, önce insan yetiştirmeyi hedeflediğini söylemektedir (Rousseau, 1956: 13).

TÜRKİYE EĞİTİM TARİHİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET

Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim alanında modernleşmenin bir ihtiyaç olarak kabul edilmesi, Osmanlı-Rus Savaşı'nda (1769-1774), 1770'de Osmanlı donanmasının Çeşme'de yakılmasından sonra gündeme gelir. Hem ordunun hem de bürokrasinin ihtiyaçlarını karşılamak için eğitimde reform girişimleri gerçekleşir. Bu durumda mühendislik ve tıp okulları modern eğitime göre düzenlenmeye çalışılır. Söz konusu okulların tersine, Sıbyan mektepleri (ilkokullar) ve medreselerdeki eğitim din esasına dayalıdır. 1824'te yayınlanan fermanla ilköğretim zorunlu tutulur, çocuğunu okula göndermeyen velilere de ceza getirileceği ilk kez ilan edilir. Bu durum, Tonguç'un da dikkat çektiği gibi modern eğitime giden yoldaki ilk aşama sayılır. Ancak, ilköğretimi zorunlu sayan yasalara rağmen, uygulamada kızların okullaşması düşük düzeyde kalır. O yıllarda kızların 8-9 yaşlarından sonra okuldan alınması, evlere kapatılması da önemli bir sorundur. Ataerkil kültürel tutumlar kızların eğitimini sınırlayan bir rol oynar. Bunun yanı sıra eğitimde kız-erkek çocuğun mekânsal ayrımı da söz konusudur. Kız sıbyan okullarının olmadığı yerlerde, kız çocukların erkeklerden ayrı bir tarafta ve sırada oturması koşulu getirilmiştir. Zamanla açılan birkaç kız ortaokulunda (Rüştiyeler) kadın öğretmen yetersizliği, kız öğretmen okullarının arttırılmasının yolunu açar. Böylece erkek öğretmen okullarından (1848) 26 yıl sonra, 1876'da kız öğretmen okulları açılır. Kadınların üniversitede derslere katılması ise 1914'te gerçekleşir. Burada da sert tartışmalar olur. Genç kızlara erkek öğretmenler ders veriyor gerekçesiyle, uygulamaya kısa bir süre içinde son verilir. Buna rağmen kız öğrencilerin ısrarı sonucu, sadece kızlara yönelik olarak İnas Dar-ül Fünun'u açılır. Bununla birlikte, kısa bir zaman sonra kızlar erkeklerle ortak derslere katılmaya başlarlar. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarındaki bu kazanımların temelinde, sınırlı sayıda da olsa, kadın ve erkeklerin taleplerinin etkili olduğu açıktır. II. Meşrutiyet'ten sonra kadınların başta gelen talebi eğitimidir. Böylece cumhuriyetin hemen ardından gerçekleşen devrimlerin de meşrulaştırılmasını sağlar. Caporal'a göre özellikle öğretmen okullarının açılması, Mustafa Kemal'e köklü bir eğitim reformu yapmasında, yetişen bu kadın ve erkek öğretmenlerin büyük desteği olur. Cumhuriyetin ilk yıllarında yaratılan yurttaş kadının kimliği de bu tarihsel zeminden beslenir. Cumhuriyet Dönemi Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet Kurtuluş Savaşı sürerken Ankara'da, gelecekte yapılacak karma eğitimin de ilk işareti olan kadın ve erkek öğretmenlerin katıldığı bir eğitim kongresi düzenlenir (1921). Kongreye kadın öğretmenlerin de katılması kongre sonrasında büyük tepkiyle karşılanır. Dönemin Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi (Tanrıöver) istifa etmek zorunda kalır. Ancak bu kongre, yeni kurulan hükümetin kadınları dikkate alan politikalar izleneceğinin ipuçlarını vermektedir. Kongrede, öğretmenlere, kurtuluşun ardından asıl savaşın cehalete karşı olacağı iletisi verilir ve kurtuluşu sağlayacaklar arasında özne olarak kadınlar da kabul edilmiştir. 1920'lerin başında halkın yüzde 98'inin eğitim görmediği, kadınların eğitiminin erkeklerden çok daha düşük olduğu koşullar mevcuttur. 1924 Anayasası'nın 87. Maddesine göre ilköğretim zorunlu ve devlet okulları parasızdır. Bu durum kız ve erkek çocukların okullaşmasını olumlu yönde etkiler. Caporal'a göre Mustafa Kemal'in cumhurbaşkanlığı döneminde (1923- 1938) kızların erkeklere göre okullaşma oranı en yüksek düzeye çıkar, İsmet İnönü (1938-1950) döneminde azalmaya başlar. Demokrat Parti döneminde ise (1950- 1960) ise en düşük düzeyde kızların okullaşması söz konusudur. Ancak Demokrat Parti iktidarıyla kırsal kesimde kız öğrencilerin okullaşma oranı düşerken, kentlerde kızların okullaşmasında artış görülür. Ne yazık ki bu dönemde kırsal kesimdeki kızların okula gitmesine ilişkin önyargılarla uzlaşmıştır. Öte yandan 1920'lerden 1950'lere dek izlenen politikalar sonucu çok sayıda kadın çeşitli mesleklerin ve bilim dallarının öncüsü olma olanağına kavuşur. Aynı zamanda kadınlar, sanat ve edebiyat alanında seslerini daha fazla duyurur.

Kağıtçıbaşı'nın belirttiği gibi dünya çapında yapılan bir araştırmanın sonucuna göre; saygın "erkek" meslekleri olarak kabul edilen mühendisler, mimarlar, hukukçular, diş hekimleri, hekimler, profesörlerin arasında kadınların oranı çok düşük bulunur: "Gelişmiş/sanayileşmiş 16 ülkenin ortalaması % 5.71'dir. Bunların içinde en yüksek oranlar % 13 ile İsveç ve İsrail'de görülüyordu. Aynı araştırmada Türkiye için bulunan oran ise % 25'dir ve dünyadaki en yüksek orandı!" Bu oranlar kadınlar için çok önemli bir kazanımdır, ancak yeterli değildir. Çünkü Türkiye'de her dört kadından biri okuryazar değildir. 2013 yılında 25 ve daha yukarı yaşta olan ve okuma yazma bilmeyen toplam nüfus oranı %5,7 iken bu oran erkeklerde %1,9, kadınlarda %9,4'tür (TUİK, 2015). Öte yandan kız çocuklarının okullaşma oranı bölgesel özelliklere göre düşmektedir. Kağıtçıbaşı'na göre, bu durumun nedeni "yoksulluk ve geleneksel ataerkil ideolojinin eğitimde kız çocukların önünü kesmeye devam

ediyor” olmasıdır. Türkiye’de okuldan erken ayrılma da bu bağlamda önemli bir sorun alanıdır. Bir toplumda kadınların eğitime katılma düzeyleri kadar, eğitime katılmalarını destekleyici politikalar ve cinsiyet eşitliğini gözetilen uygulamaların da önemli olduğu açıktır. Olumlu yöndeki uygulamalar toplumda rol modellerinin artmasına, kadınların her alanda başarılı olabileceğine ilişkin bilginin yaygınlaşmasına, özel ve kamusal alanda kadınların güçlenmesine yol açacaktır. SONUÇ Eğitim ve toplumsal cinsiyet rolleri birbiriyle doğrudan ilişkili iki olgudur. Toplumsal cinsiyet, çocuğun cinsiyetine göre toplumsallaştırılması anlamına gelmektedir. Kadını aşağı, erkeği üstün toplumsal konuma yerleştiren bu bakış açısı ataerkil kültürden beslenmektedir. Bu durum eşitsiz toplumsal ilişkilere kaynaklık etmektedir. İnsanlığın uygarlığa geçiş sürecinde, kurumsal olarak ortaya çıkan eğitim, geçmişteki görece eşitlikçi toplumun tersine erkek merkezli bir toplumsal insanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sümer uygarlığından beri eğitim görme hakkı erkeklerle verilmiştir. Düşünce tarihinde ilk kez Platon tarafından dile getirilen kadınların da eğitim görme hakkını, Aristoteles reddetmiş ve Orta Çağ’da da bu durum devam etmiştir. Aydınlanma düşüncesi insanı özgürleştirirken, özgürleşmesi istenen insanın erkek olduğu görülür. Ancak bu düşünceye ilk kez Mary Wollstonecraft karşı çıkmış, 18. yüzyıldan sonra pek çok kadın ve erkeğin de benzer bir söylemi benimsediği görülmüştür.

EĞİTİM VE KÜRESELLEŞME

Küreselleşme sürecinin eğitim üzerindeki etkisi incelendiğinde genellikle eğitim yöntemleri, süreç ve programları çerçevesinde gelişmiş ülkelerle uyumun gerçekleşmesi anlaşılmaktadır. Eğitim, sadece küreselleşmeye uyum için değil, aynı zamanda küreselleşmenin yarattığı sorunları aşmak için bir araç olarak da ele alınmaktadır. Küreselleşmenin eğitim üzerine etkisi konusunda olumlu ve olumsuz görüşler bulunmaktadır. Toplumların ve bireylerin, küreselleşmenin ortaya çıkaracağı değişimlere karşılık önlem alabilecek ve değişimlerden yarar sağlayabilecek yetilere sahip olmaları gerekmektedir. Toplumsal yapının en temel kurumlarından biri olan eğitim kurumunun, küreselleşmenin getirdiği değişimlerden soyutlanması beklenemez. Küreselleşmeyi, etkilerinin toplumun her alanına yansıdığı bir süreç olarak ele alabiliriz. Toplumların eğitim sistemlerindeki değişimleri oluşturabilmelerinde nitelikli insan gücünün yetiştirilebilmesi önemli olmaktadır. Eğitimin artık yalnızca okul sisteminde verilmediğini ve eğitimde mekân sınırlamasının da ortadan kalktığı görülmektedir. Küreselleşme Küreselleşme, son yıllarda üzerinde en çok tartışılan, çok farklı anlam ve değerler yüklenen ve çeşitli tanımlamaları olan kavramların başında yer almaktadır. Küreselleşme ile ilgili görüş bildiren bazı yazarlar, küreselleşmenin dünyada refahı arttıracığını, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki farkları azaltacağını ifade ederken bazıları da aynı kavramı, sömürgeciliğin modern yaklaşımı olarak ifade etmişlerdir. Küreselleşme kavramına ilişkin bir yandan olumlu yaklaşımlar gelişirken (Aşırı Küreselleşmeciler), diğer yandan da bu süreci çok şiddetli bir şekilde eleştiren olumsuz yaklaşımlar (Küreselleşme Karşıtları) ortaya çıkmıştır. Ayrıca küreselleşme sürecine daha tarafsız yaklaşan (Dönüşümcüler) görüşler de bulunmaktadır. Giddens'a göre küreselleşme, yerel düzeyde olan bitenin kilometrelerce uzakta meydana gelen olaylar tarafından biçimlendirilmesinde görüldüğü gibi, uzak bölgeleri birbirine bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır (Giddens, 1998: 66). Wallerstein'a göre ise, dünya tarihi, kültürel türdeşleşmeye doğru gidişin tam anlamı ile aksi yönde gelişmiş; daha çok kültürel farklılaşmaya ya da kültürel derinleşmeye veya kültürel karmaşıklığa doğru bir yönelim olagelmıştır. Bu bağlamda küreselleşme, özgürlük ve eşitlik yönünde ilerleyen bir toplum öngörmektedir (Wallerstein, 1998: 127). Hirst ve Thompson' a göre küreselleşme, ekonomik anlamda ülkeler arasında büyük ve artan bir ticaret akışı ile sermaye yatırımının gerçekleştiği açık bir uluslararası ekonomi olarak tanımlanırsa, kesinlikle yeni ve farklı bir olgu değildir. 1860' lı yıllardan bu yana var olan birtakım farklı uluslararası ekonomi konjonktürlerinden biridir (Hirst ve Thompson, 2007: 26-28). Küreselleşme ile ilgili olarak ortak bir tanıma ulaşılamamasına rağmen küreselleşme, ekonomi, siyaset, kültür, eğitim, toplumsal yaşam ve bunun gibi birçok konu ile ilgili bir kavram olarak bir değişimi ifade etmektedir. Küreselleşme süreci ister olumlu isterse olumsuz yönleri ile algılsın, önemli bir değişim sürecine işaret ettiği ve bu yönde geliştiği yadsınamaz bir gerçekliktir. Eğitim ve Küreselleşme İlişkisi Küreselleşme ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve eğitim boyutları olan bir süreç olduğunu belirtmiştik. Eğitim, küreselleşme sürecinde önemli unsurlardan biridir. Toplumsal yapının en temel kurumlarından biri olan eğitim kurumu, küreselleşmenin getirdiği değişimlerden soyutlanamaz. Eğitimde başlayan bir değişim, hem toplumsal yapının diğer kurumlarını etkiler hem de bu kurumlarda oluşan değişimlerden etkilenir. Eğitim ve küreselleşme arasında çift yönlü bir ilişkinin olduğu, küreselleşen dünyanın eğitim sistemlerini yenilemeye zorlarken, eğitim alanındaki gelişmelerin de küreselleşme sürecine hız ve yön verdiği belirtilebilir. Aslında küreselleşmeyi doğuran temel faktörlerin altında yatan olgunun da eğitim olduğu, diğer bütün alanlardaki gelişmelerin öncelikle eğitimden etkilendiği düşünüldüğünde; küreselleşen dünyada toplumların geleceğinin, ulusal ve uluslararası rekabetin sonucunun, bireyler arası iletişim ve etkileşim kalitesinin, dünya pazarlarında üstünlüğünün, eğitime ve dolayısı ile okullara büyük ölçüde bağlı olduğu söylenebilir (Çalık ve Sezgin, 2005: 58). Küreselleşme sürecinde eğitime büyük rol düşmektedir. Uluslararası sınırların genişlemesi, paylaşımların ve ilişkilerin artması sonucu bu sürece uyum sağlayabilecek bireylerin yetiştirilmesi önem kazanmaktadır.

Küreselleşmenin eğitim sistemi üzerindeki etkisini savunanlar iki grupta toplanır. Olumlu etkileri savunanlar, küreselleşmenin sorun çözebilen ve sürekli öğrenen insanlar yetiştirerek bilgi toplumu yaratmayı amaçladığını ve merkezî kontrolü azaltıp yerelleştirmeyi destekleyerek özerkliği artırdığını öne sürerler. Eğitimin özgür, rekabet edebilir ve kendine güvenen bireyler yetiştirdiğini, bunun da ekonomik gelişmeyi ve demokrasiyi artırdığını savunurlar. Karşı taraf ise küreselleşmenin neden

olduğu eşitsizlik, ticarileştirme, eğitimcilerin adaleti, kültürel değerlerin kaybolması ve tüketim toplumunun yetişmesi konularına vurgu yaparlar (Şentürk Kökçü, 2007). Küreselleşmeye yol açan önemli etkenlerden biri olan bilgi ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmelerin toplum içinde kullanımı, eğitim sistemlerinin etkinliğine bağlı olmaktadır. Küresel eğitim yaklaşımında, bilgi teknolojilerini kullanarak daha verimli bireysel öğrenme yöntemlerini geliştirmek amaçlanmaktadır. Küresel rekabete uyum sağlayacak, değişime hazır ve gerekli bireysel donanımlara sahip bireyler yetiştirme, küresel eğitimin başlıca yöntemini oluşturmaktadır. Küreselleşme büyük bir değişimdir. Bu büyük değişimin beraberinde eğitimde de değişimlere yönelttiği görülmektedir. Bilgi Toplumu, Küresel Değerler ve Eğitim Bilgi toplumunda “öğrenmenin öğrenilmesi” kavramı, “öğrenen birey” kavramını nitelendirmektedir. Öğrenen birey yaratıcı, sorgulayıcı, düşünen ve üretebilen insan özelliklerini ifade eder. Öğrenen bireyin yetiştirilebilmesi, eğitim kurumlarının bilgi toplumundaki rolünü değiştirmiştir. Bilgi toplumunun eğitimi; bilim dünyasının verilerini anlayan, yorumlayan, kullanan, yenilerini ortaya koyan, problem çözmeye yeteneği kazanmış, yaratıcı ve yenilikçi insanlar yetiştirmeyi temel amaç edinmiş bir eğitimidir. Birey, nasıl öğreneceğini bilirse, kendisi için gerekli bilgilere en uygun yollardan ulaşabilir (Çalık ve Sezgin, 2005). Bilgi toplumunda, örgün eğitim kurumlarında edinilen bilgi ve becerilerin yaşam boyu geçerli olduğu düşüncesi yerini, eğitim ve öğrenmenin sürekli olması gerektiğine bırakmıştır. Bu paradigma değişimi ile örgün eğitim yerine, sürekli eğitim, uzaktan eğitim, e- öğrenme, yaşam boyu öğrenme, öğrenmeyi öğrenme gibi yeni kavramlar ortaya çıkmış, eğitim kurumları bu kavramlara göre yeniden yapılandırılmıştır (Akbaş, 2009).

Bilgi toplumunda eğitimin hedefi: evrensel düşünebilen, etnik ve ulusal sınırlar içinde kalmayan, her türlü bilgiyi, kuralı değeri sürekli sorgulayan, sorunlara çözüm üreten, uzlaşmacı hoşgörülü ve özgürlükten yana olan, insan haklarını savunabilen doğayı koruyan, demokrasiyi benimseyen, görev ve sorumluluktan kaçmayan, ekip hâlinde çalışabilen yaratıcı olan bilim, sanat, felsefe ve sporla uğraşabilen, kendini sürekli yenilip geliştirilebilen, barışı savunan bireyler yetiştirmektir (Erdoğan, 1998: 93). Bilgi toplumunun temel girdileri, insan ve bilgidir. Bilginin oluşumunu sağlayacak ve kullanacak olan kaynak insandır. Bilgi toplumunda bilgi ve iletişim altyapısının etkin kullanımı için, insan gücü ve bunun altyapısının oluşturulması gereklidir. Bu durumun ortaya çıkarılmasında eğitim ve buna bağlı olarak da eğitimle kazandırılacak nitelikler ön plana çıkmaktadır

KÜRESELLEŞME VE EĞİTİM PROGRAMLARI

Eğitimin küreselleşmesi sürecinde, dünyadaki pek çok ülke arasında, gerek küresel düzeyde gerekse de bölgesel düzeyde eğitim kurumları, eğitimciler ve öğrencilerin değişimine yönelik çeşitli programlar düzenlenmeye başlanmıştır. Türkiye'nin 2000'li yıllardan sonra bu programlara katılım göstermiştir. Bu programlar aracılığıyla farklı ülkelerdeki okul uygulamalarını görmek, farklı kültürleri tanımak, öğretmen, öğretim elemanı ve öğrencilerin ülkeler arasında dolaşım ve değişimi sağlanarak birbirleriyle tanışmalarına imkân vermek, sahip oldukları bilgi ve deneyimlerini paylaşmalarına olanak tanımak, dil öğrenmek, eğitsel ve toplumsal sorunlara yönelik ortak projeler geliştirmek vb. amaçlanmaktadır. Bu program ve uygulamalar (Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci vb. gibi) eğitime yeni anlamlar ve değerler yüklemekte, hem bireyleri hem de eğitim sistem, yaklaşım ve süreçlerini değiştirmeye, yeniliklere uyum sağlamaya yöneltmektedir. Küreselleşme ile birlikte, bireyler her yaşta eğitim alabilmekte ve yetişkin eğitim programları ile dünyadaki gelişmelere uyum sağlayarak kendilerini yetiştirebilmektedir. Yetişkin eğitim programları yaşam boyu bir etkinlik olarak, bireylerin kapasitelerini geliştirebilecekleri bilgiyi etkin ve üretken bir biçimde kullanımını sağlamaktadır. Eğitim, bireysel ve toplumsal yaşamı doğrudan etkileyen bir süreçtir. Bireyin yaşamının niteliğini eğitim belirlemektedir. Günümüzde öğretmen odaklı bir eğitim anlayışı, işlevini yitirmektedir. Öğrenci merkezli eğitimin esas alındığı bilgi toplumunda, öğretmen bilgiye ulaşmanın yol göstericisi olmaktadır. Öğrenciler öğrenme sürecine doğrudan katılmaktadır. Öğrencinin öğrenme sürecine aktif katılımında yenilikçi olması, sorgulaması, araştırma ve uygulama yapması gerekmektedir. İş birliği ve grup çalışmasını öne plana alan, problem çözmeye dayalı çalışmalar, öğrencinin zihinsel gelişimini hızlandırmakta ve öğrenmeye yönelik isteğini artırmaktadır. Başarıyı artıran her türlü çalışma, öğrencinin kendine güven duymasını sağlayarak, nitelikli birey olmanın yolunu da açmaktadır. Toplumların, küresel eğitimin gereklerinden uzak yaşamının mümkün olamayacağını ortaya çıkmaktadır. Küresel eğitim anlayış ve yöntemlerinin günümüz koşullarına uyarlamak zorunluluğu bulunmaktadır.

GİRİŞ

İnsanoğlunun toplumsallaşmaya başladığı andan itibaren en önemli öğelerin başında aile ve eğitim gelmektedir. Bireyin eğitime başlandığı ilk yer olan aile, çağlar boyunca kendi üyelerine hayatta kalma stratejilerini öğretmeye çalışmıştır. Ancak insanoğluna toplumsal ilişkilere ve yaşamını idame ettirmeye dair birtakım bilgilerin planlı ve programlı bir biçimde öğretilmesine olanak tanıyan birim ise okul olmuştur. Eski bir Mezopotamya medeniyeti olan Sümerler okullaşmaya ilk geçen topluluklar arasındadır. Ancak bu dönemde sınıfsal farklılaşmalar esas alınarak okul eğitimi daha çok zengin çocuklarına verilmekteydi. Tarımsal iş gücü olarak insana ihtiyacı olan bu topluluklarda işçi konumundaki bireylerin çocukları sadece ailelerinden eğitim alırlardı. Bu eğitim ise hem hayatta kalmayı hem de çiftçilik yapmayı içermekteydi. Ancak zengin çocukları astronomi ve okuma yazma eğitimi de almaktaydılar. Günümüzde artık eğitim önce ailede başlayarak sonrasında okulda devam etmektedir. Okullarda kademeli olarak verilen bu hizmet hemen hemen her toplumda etkin olarak benzer biçimlerde uygulanmaktadır. Günümüzde iyi eğitilmiş toplumlar hem ekonomik olarak çok güçlü hem de yüksek düzeyde gelişmişlik seviyesine sahiptirler. Bir toplumun gelişmesi ve insan kaynaklarını doğru kullanması eğitime ve okullaşmaya yaptığı yatırımlar ile ölçülmektedir. Özellikle genç nüfusa sahip topluluklarda eğitim daha fazla önem arz etmektedir. Çünkü eğitimsiz gençler yaşadıkları topluluğa ve topluma zarar verebilmektedirler. OKUL Okul, bireye verilecek eğitim öğretim faaliyetlerinin düzenli ve planlı bir biçimde yürütüldüğü yerdir. İnsanoğlunun göçebe hayatı bırakıp yerleşik hayata geçmesiyle beraber birtakım kurumsallıkları da oluşturmaya başladığı görülür. Okullarda uygulanan eğitim biçimleri insanoğlunun modernleşmesine göre değişiklikler göstererek günümüze kadar gelmiştir.

AİLE

Toplumsal yapının en küçük parçası ailedir. Çocuğun kişilik özellikleri, eğitsel öğeleri ilk olarak ailede ele alınır. Toplumsal gelişme ve kalkınma için; sağlıklı düşünen, soran, sorgulayan, araştıran, sorumluluk sahibi olan bireylerin yetişmesinin temeli ailede atılır. Aile çocuğa ilk eğitimin verildiği yerdir. Çocuk okula başladıktan sonra, ailenin bu işlevinin bir kısmını eğitim kurumları üstlenmektedir. Ancak aile, hiçbir zaman çocuğun eğitiminden kendini bütünüyle soyutlamış olamaz. Çocuk, okul hayatına başladığında aile, çocuğun eğitimi konusunda ona yol göstermek, onu yönlendirmek, okulla sürekli iletişim hâlinde olmak zorundadır. Bunun için okullarda okul-aile birlikleri kurulmaktadır. Aile Modelleri Her ailenin beklentileri, yaşayış şekli ve çocuğuna uyguladığı eğitim tarzı farklıdır. Her aile kendi iç dinamikleri noktasında bir diğerinden farklıdır. Aile modeli konusunda çeşitli yaklaşımlar söz konusudur. Ancak bu ünite de aileler genel yapı olarak yaşadıkları yerlere göre, çocuk yetiştirme biçimlerine göre aileler olmak üzere iki ana başlıkta ele alınacaktır. Yaşadıkları Yerlere Göre Aileler Kırsal Aileler Kırsal aile genellikle anne, baba, çocuklar, büyük baba ve büyük anneden oluşan geniş aile türüdür. Ekonomik yapı, tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarımsal etkinliklerde insan gücü önemli olduğu için çocuk sayısı fazladır ve erken yaşta evlilik söz konusudur. Kırsal ailelerde ortalama eğitim düzeyi ilköğretimdir. Günümüzde kırsal ailelerde çekirdek aileye doğru bir gelişim seyri izlenmektedir. Bu aile türü de artık anne baba ve çocuklardan oluşmaya başlamıştır. Kırsal ailelerde toplumsal dayanışma ve geleneklere bağlılık oldukça yüksek düzeydedir. Bu özellik değişime karşı direnci arttırmaktadır. Ancak iletişim teknolojisinin gelişmesi ile geleneklerde ve toplumsal yapıda değişim başlamış eğitim istekleri de artmıştır. Gecekondu Aileleri Kırsal bölgelerin tarım alanlarındaki verimsizlik ve yetersizlikler, Türk toplumunda sanayileşme ile birlikte hızla köyden kente göçü başlatmıştır. Göçler sonucunda kentlerde yeni yerleşim ve kültür alanları oluşmuştur. Gecekondu bölgesi dediğimiz bu alanlar yeni hayat biçimleri doğurmuştur. Gecekondu alanlarında genel olarak anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek ailede aile büyükleri ve kardeşlerin de yer aldığı geniş aile tipleri oluşmuştur. Gecekondu ailelerin çocuk sayıları, kırsal ailelerden daha az kent ailelerinden ise daha fazladır. Bu aile üyeleri sanayi ve hizmet sektöründe işçi vb. olarak çalışarak geçimlerini sağlamaktadırlar. Kentel Aileler Kent aileleri genel olarak anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile türüdür. Ailenin geçim kaynakları sanayi ve hizmet kollarındaki değişik alan ve mesleki alanlardır. Ailedeki birey sayısı kırsal ve gecekondu ailelerine göre daha azdır. Kentel ailelerde çocukların ailenin bütçesine katkıda bulunma düzeyleri yok denecek kadar azdır. Kent ailelerinin eğitim imkânları ve düzeyleri diğer aile türlerine göre daha yüksektir. Kent ailelerinde eğitimden yararlanma isteği oldukça yüksektir. Çünkü bu aile bireylerine göre eğitim en önemli

toplumsal uyum ve statü aracıdır. Bunun yanında bireylerin toplumda kendilerine daha iyi yer bulabilmeleri ancak eğitim düzeyleri ile mümkün olabilmektedir.

Çocuk Yetiştirme Biçimlerine Göre Aileler Otoriter Aile Bu aile tipinde çocuğa katı ve sert bir disiplin uygulanır. Çocuk her kurala uymak zorundadır. Ailede çocuğun hata yapmasına fırsat verilmez. Bunun sonucu olarak da çocuğun özgüveni gelişmez. Özgüveni olmayan bu çocuklar pasif, silik, çekingen ve kolay etki altında kalan bir benlik yapısı oluştururlar. Sosyalleşme noktasında uyumsuz davranışlar gösteren bu çocukların söz konusu davranış sorunlarının eğitim öğretimle de düzeltilmesi çok zor olmaktadır. Koruyucu Aileler Bu aile tipinde çocuğu aşırı koruma davranışları söz konusudur. Ebeveynin şefkat ve koruma içgüdüğü disiplinin önüne geçer. Çocuğa gereğinden fazla özen ve kontrol gösterilir. Bunun sonucu olarak çocuk aşırı duygusal bir benlik yapısı geliştirir. Aynı zamanda anne ve babaya bağımlı olan bir birey elde edilir. Bu çocuklarda özgüven sorunları görülür. İlgisiz Aileler Çocuğun okul hayatıyla ve kişisel gelişimiyle hiç ilgilenmeyen ailelerdir. Bu çocuklar, anne ve babasının dikkatini çekmek için alışılmadık tavırlar sergilerler. Bu tavırları sergilerken özellikle genç yaşta zararlı alışkanlıklarla dikkat çekmeye çalışırlar. Bu davranış tarzları da bu çocukları antisosyal bir davranış örüntüsüne büründürebilir. Tutarsız Aile Yaklaşımı Ebeveynlerin çocuğun davranışlarına farklı tepkiler vermesi çocuğun kişilik yapısını oluştururken tutarsız bir benlik yapısı geliştirmesine neden olur. Bunun sonucu olarak; çocuk inatçı ve asi olabileceği gibi, içe kapanık da olabilir. Bu çocuklarda da topluma uyumda birçok problem görülebilir. Özellikle söz konusu çocuklar yalan söylemeyi alışkanlık hâline getirebilirler. Demokratik Aile Yaklaşımı Aile içerisinde herkesin söz hakkı vardır. Çocuğun bireysel gelişimine ve benlik yapısına olumlu katkılar sunan aile modelidir. Çocuğun kendini tanıması ve yeteneklerini geliştirmesine izin verildiği için bu aile türünde yetişen bireyler, özgüven sahibi olurlar. İlerleyen zamanlarda bu çocuklar kendi ayakları üzerinde rahatça durabilirler.

EĞİTİMDE AİLENİN ÖNEMİ

İnsanoğlunun bireysel ve toplumsal olarak yaşam kalitesini artırabilmesi için doğduğu andan itibaren eğitimden geçmesi gerekmektedir. İnsan, kendi kendini eğitebildiği gibi mutlaka kendisini eğitecek diğer insanlara da ihtiyaç duymaktadır. Bunların içerisinde en önemlisi ise aile eğitimidir; çünkü aile, eğitimin başlangıcı yani temelidir. Eğitimin önemi, insanın yaşam kalitesini artırması ve daha yaşanılabilir bir dünya için gelişimin son bulmaması gerekliliğine dayanır. Ailenin önemi ise, iyi bir eğitimin temeli olması gerçeğine dayanır. Başarılı, akıllı, yaratıcı bir çocuk yetiştirmek için ailelerin de eğitimi ve bilinçli olması gerekir. Eğitim, dünyadaki önemli değişimlere hâkim olmalı ve çocukları geleceğe uygun araçlarla hazırlamalıdır.

EĞİTİM, OKUL VE AİLE İLİŞKİLERİ

Eğitimin literatürde çok farklı tarifleri bulunmaktadır. Ancak eğitim genel anlamda bireye kalıcı davranış değişikliği kazandırma işi olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda davranışlarımızı ilk değiştirmeye çalışan kişiler yani ilk öğretmenlerimiz anne ve babamızdır. Çocuk için aile içi ilişkiler ve ailenin eğitsel olarak önem verdiği davranışlar ilk olarak çocuğa kazandırılmaya çalışılır. Tarihsel süreçte üretim ilişkileri noktasında ailelerin önem verdikleri davranış biçimleri farklılıklar göstererek gelişmiştir. Özellikle modernleşmeyle birlikte çocukta aranan özellikler hızlı değişimlere ayak uydurabilme yeteneği olmuştur. Bu bağlamda ailenin modern topluma uyum sağlama yeteneği ve sosyoekonomik özellikleri çocuğun yaşam biçimini ve toplumla ilişki tarzını belirlemektedir. Ailenin sosyoekonomik özellikleri, çocukların okul başarısı ve toplumsal hayata katılımlarında oldukça etkilidir. Özellikle alt toplumsal sınıflardan gelen çocuklarda bu etken daha yüksektir. Gelir düzeyleri düşük ailelerin çocukları yeterli beslenememekte, okul araç ve gereçlerine yeterince ulaşmamakta, kötü sağlık koşulları ve konutların yetersiz oluşları da onlara uygun çalışma şartları oluşturamamaktadır. Eğitim faaliyetlerinin bireye sağladığı olumlu kazanımlar konusunda ailenin beklenti düzeyi, eğitime yapacağı yatırımı ve çocuklarına sağlayacağı eğitim imkânlarını belirlemektedir. Aile ve okul başarısı arasındaki bağlantıyı açıklayan etkenlerden biri de ailenin, çocuklarının ev ödevlerini hazırlamasına yardım etmemeleri, sordukları sorulara cevap verip vermemeleridir. Burada eğitim düzeyi düşük işçi ailelerinin çocuklarına hiç yardım edememeleri ile anne-babası memur, öğretmen ve öğretim üyesi olanların çocuklarının okul çalışmalarına yardım etmeleri, okul başarıları bakımından çocuklar arasında büyük farklılıklar yaratmaktadır.

AİLENİN ÇEŞİTLİ YÖNLERİ VE EĞİTİM

Ailelerin kırsal, gecekondü ve kent ailesi oluşu; geniş ya da çekirdek aile olması çocuk eğitimi bakımından önemlidir. Kırsal aileler gerek ev işleri gerekse de ekonomik faaliyetleriyle ilgili ihtiyaç duydukları iş gücünü çocuklardan sağlarlar. Bu nedenle kırsal aileler eğitime daha az değer verir. Kırsal alanlardaki nüfusun eğitim düzeyi kent ailelerine göre daha düşüktür. Gecekondü aileleri kırsal ailelere göre eğitime daha fazla destek verir ancak sahip oldukları yetersiz sosyoekonomik şartlardan dolayı eğitimle ilgili konularda çocuklarına yeterli ölçüde olanak sunamazlar. Gecekondü ailelerindeki birçok çocuk, aile ekonomisine katkı sağlamak zorunda olduğu için okula devam edememekte ya da okula devamlı ilgili sorunlar yaşamaktadır. Diğer taraftan kent aileleri eğitim etkinliklerine tam destek vermektedir. Eğitimin en önemli toplumsal statü ve ekonomik gelişim aracı olduğuna inanan

kent aileleri, çocuklarının eğitimi için her türlü eğitim ortamlarının sağlanması, ders araç ve gereçlerinin temini, eğitime destek kursları ve sosyokültürel faaliyetlerin sağlanması için çaba sarf etmektedirler.

Ailenin birliğinin ve aile içindeki olumlu sevgi ortamının çocuğun kişilik gelişiminde önemi büyüktür. Boşanmanın gerçekleştiği ya da boşanma sürecindeki ailelerde çocuğun kişilik gelişimi bu süreçten olumsuz etkilenmektedir. Diğer taraftan ailedeki çatışma ortamı çocuk üzerinde olumsuz etki yapar. Çünkü aile iklimi ile öğrenci davranışı arasında ilişki vardır. Ailesi tarafından az desteklenip çok kontrol edilen çocuklar aşırı hareketli davranabilmektedir. Bu çocuklar insan ilişkilerinde daha az düşünceli olurken diğerlerine karşı daha çok düşmanca davranmaktadırlar. Aynı zamanda uyum sorunları yaşadıklarından başarıları düşük ve içe dönük kişilik yapısına sahip olduklarından başkalarına bağımlı olabilmektedirler. Boşanmış ailelerde birbirinden ayrı yaşayan anne ve babalar çocukların eğitimi ile yeterli derecede ilgilenememektedirler. Çocuğun ilk eğitsel ortamı olan ailenin onun gelişimini bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak desteklemesi önemlidir. Çocuğunun bu üç alanını göz önünde bulundurarak destekleyen aileler onların eğitsel performanslarını arttırırlar. Ailenin, çocuğunun bu üç alanının farkında olması ve bu alanlar bağlamında çocuğunu desteklemesi için bu konuda bilgi sahibi olması gerekir. Bu konuda aileleri eğitecek ve bilgilendirecek kurum ise okullardır. Okul, gerektiğinde kendi içerisinde ana baba eğitimleri düzenleyerek öğrencilerin ailelerini de geliştirmeli ve değiştirmelidir. Gelişmiş ve modern bir topluma sahip olmak ancak eğitilmiş bireylerle mümkündür.